

GAVALIERI

Dobre poznám slávnú Šarišskú stolicu. Často som ju navštívil, mám tam aj rodinu, aj priateľov, veľkých pánov, malých pánov, čo ináč neznačí rozdiel, lebo v Šariši aj malí páni sú veľkými pánmi a obrátene: aj veľkí páni sú malými pánmi. Šariš je stolicou dobrého tónu a ilúzií. Mnoho rás bol som tam na bále, na bankete a vždy sa mi zdalo, že sedím medzi samými Esterházyovci, a jednako som vedel, že sú to stoliční pisári a malí úradníci, čo im všetko schádza, čo po prípade potajomne hladujú, ale keď cudzé oči hľadajú na nich, s kniežacou grandezdou vedú sa rozlúčiť s ostatným päťzlatníkom.

Je to práve naopak na Dolniakoch, kde sa možno oboznámiť so spústou lapajov, čo sa navzájom za šesták nanosia do vlasov, a len na druhý deň počuje človek o nich, že aj najchudobnejší z nich má 1000 jutár ornej zeme. Veď možno, že je posledný ľud užitočnejší, skôr života schopnejší, ale o koľko je krajší život tam hore, medzi týmito sympatickými pánmi, čo sa tak elegantne pohybujú a hovoria! „Flanc“ im je druhou natúrou, od toho nepopustia až do konca; ligotanie, nádhera im je životnou potrebou, ktorá im duše naplní a sviežosť povahy zachová.

Že sú chudobní, to je konečne len zlý sen z ktorého sa zobudia chlipkaním francúzskeho šumivého vína, tak ako je dobrobyt a panstvo dolnozemských boháčov zase len suchou, neživotnou skutočnosťou, ktorá sa na stranách pozemkovej knihy rozprestiera v číslach a literách vedľa seba pokladených.

Ale jaj, kam som zašiel v tomto pochabom porovnaní! Čo je do toho jedného starejšieho, ktorý je konečne nie žiadnym etnografom, ale len starejším? Načo má ohovoriť nejaký vidiek, kde ešte môže byť niekedy tiež starejším? Najlepšie bude, keď sa pridržím skutočnosti, že totiž môj súdruh na poli žurnalistiky, Andrej Čapický, čo pod menom Arator veľmi chutné články a verše píše, pred pár dňami popýtal ma za starejšieho.

„Teda aj vy vstúpite medzi statočných ľudí?“ vykričnul som prekvapený. „Nie je to ešte zavčasu?“

Krútil hlavou, že je to nie zavčasu.

„Minulého leta oboznámil som sa v Bardejove s pekným dievčaťom, s Katinkou Bajnócyh.“

„Zkadiaľ je?“

„Ona je tiež Šarišanka.“

„Pobelavá, počerná?“

„Najkrajšia blondína na svete.“

„No, to je dobré. Počerné dievča je pekné, ale v počernej žene je už niečo démonického. Nuž na každý pád prijmem hodnosť starejšieho, ale kde bude sobáš?“

„V Lažanoch, u rodičov Katinkiných.“

„Čím sú rodičia Katinky?“

„Katinka má matku, ktorá po druhý raz vydala sa

za Štefana Lazányho, penzionovaného majora. V jeho dome bude sobáš.“

„A ako sa ta dostaneme.“

„Po Prešov železnicou, odtiaľ na koči.“

„A bude dačo groší?“

Myslel som, že Čapický skôr to potrebuje a nie ženu.

Blažene sa usmial, ako sa len pošetilý poeta môže usmiať.

„To je práve, čo Čapickovci nikdy sa nespýtali od svojich mladúch,“ odpovedal hrde.

„Pravda,“ hovorím, „lebo už vopred dozvedeli sa to od testa, testinej.“

„Čapickovci nikdy...“

Chcel povedať, že neboli nikdy v núdzi o peniaze, — ale na opak toho som mal tak skvelé dôkazy (aspoň vzťahom na Ondreja Čapického), že za dobré uznal tak dokončiť vetu: „... nikdy sa neženili k vôli peniazom.“

Hm. Čapickovci! Ako, čo by povedal: Wittelsbachovia nikde sa neženili k vôli peniazom. Jest niečo a Don Quichota v týchto Šarišanoch! Vôbec, už to je veľmi zaujímavé, že v tomto páde šarišský mladík hovie si šarišské dievča, lebo šarišské devy vydajú sa do iných stolíc, a šarišskí mládenci do iných stolíc idú na vohľady. Ani kanibáli nezedia jeden druhého. Sedliak, keď zomiera, hovorí synovi: „Jesto dosť rozbitých oblokov a potrepaných hrncov v krajine, všetky na vás nechám.“ Ani umierajúci pán je nie akupät: jest dosť dobrých partií, to všetko nechá deťom. Šarišania sa len narodí v Šariši, život inde končia a ťažko ich bude v súdny deň posbierať.

Čapický dávnejšie pracoval pri tých istých novinách, pri ktorých ja a ani vtedy nepodobal sa žurnalistom starej formy, čo v ošuchaných nohaviciach, vyčaptaných topánkach chodia, alebo v obdratom kabáte ako Žigmund Kemény, o ktorom zostala kortecká pesnička: „Kabát mu je síce v stave zlom, ale mu je Deák priateľom.“ Čapický bol elegantný: jeden Pánboh, jeden kabát, ale ten jeden kabát tak vyzeral, ako by ho teraz bol doniesol krajčír domov. Pre jeho nobilné chovanie on bol naším zpravodajcom bálov, intervjuvateľom a s jeho súmernou postavou, panským zvukom reči imponoval i veľkým pánom a ako riporter všade mal prístup, počnúc od ženských budoárov až po kráľov koš na papieri.

Vyhladený cylinder a lakové topánky vyvedú človeka zo svojej prostej atmosféry do iného sveta, do výšky, lebo do hĺbky. Hej, veľa sú hodné tie statočné topánky s vyčaptaným opätkom; chodí človek chodí v ňom bezpečne, lebo čo z opätka chybí, nahradí to hruda, na ktorú kročí. Náš Čapický držal s ničomnými džentrickými panákmi, s tak zvanou „pafongovou aristokraciou“ rád sa chvastal a mal spústu dlžôb.

Veru by sa mu zišla dobrá partia.

Popri šarišskom šviháctve — bolo v ňom hodne bohémstva. Znamenite vedel ukryť chudobu (to je úlohou šarišského šviháka), ale vedel ju aj ukazovať (to je zas bohémova úloha), keď sme raz strajkovali proti vydavateľovi a v ktoromsi zimušnom mesiaci 25ho, odrazu všetci sme chceli opustiť redakciu, Čapický sa ozval:

„Nechaj tak zamestnanie 25ho v mesiaci, by bola v dejinách bezpríkladná bláznivosť. Počkajme, pánovia, ešte za týždeň.“

„Prečo?“ protivili sa buričia. „O týždeň bude naše polozenie práve tak zlé, akým je teraz!“

„Ano, ale medzitým bude prvého. Prečo by bol III. Napoleon spravil štátny prevrat práve 2ho decembra? Čo myslíte, pánovia? Preto, aby si prvého mohol ešte vyzdvihnúť plat prezidentský.“

Tento malý prípad preto mi sišiel na um, lebo sobáš bol určený na 3. októbra minulej jesene. Druhého sme sa pohli a bez všetkej nehody došli sme do Prešova. Príroda oddávna nebola tak konfúzna, ako lonského roku, jeseň bola v auguste, leto v októbri. Nádhernú cestu sme mali do Prešova, žhavou žiarou svičilo slnce, veselým úsmevom oslniac skromné vrchy, ktoré len tak na príučku skočia pred nás, ako napredku stojaci zbrojnoši z diaľky belasiacich na obrov.

Popoludní sme prišli do Prešova, tak bolo, že prenocujeme v hostinci a ráno na koči ideme do Lažian na sobáš, Čapický bol celé popoludnie zamestnaný, chodil sem a tam v meste, že pot tiekol s neho.

Ani som ho nevidel, len pri večeri a veľmi som sa divil, že bol ospalivý a že sa vystatoval: „Budem ja dnes spať ako zarezaný.“

„Spať? V noci pred sobášom? Nikdy som dačo takého nečul.“

„Ba práve,“ odvetil pokojne, „lebo v noci po sobáši aj tak sa spať nedá.“

Ráno ma zavčasu zobudil, aby sme sa pohli, musel

som na dúšok vystrebať raňajky, lebo cesta do Lažian nie je dobrá, predvčerom bola tam veľká búrka a vicinálna cesta je plná kalúž.

Pozrel na hodiny.

„Bodajže ho, už sme mali byť aspoň na ceste do Lažian; staval by sa, že v tomto okamihu už začínajú obliekať mladuchu.“

„Tak tedy poďme. Máme už koč?“

„Tu stojí pred hostincom. Idúcky pripoja sa k nám ostatní hostia. V Ortve otec môj a sestrička.“

Napochytre vyskočil som tedy z postele.

„Tu sa mám obliecť, alebo bude aj tam miesta?“ spýtal som sa.

„Oh, ako by nie? Vyše päťdesiat izieb jest u rodičov mojej mladuchy.“

Vyššie päťdesiat izieb! Do čerta! To je už dačo.

Ešte väčšmi som sa zadivil nad krásnym povozom pred hostincom. Štyri rezké paripy pekne širované, nepokojne hriebly zem a pyšne nadvihovaly stužkami poprepletené hrivy.

„Ejha! Čí je tento krásny záprah?“

„Teraz je náš.“

„Vám patrí?“

„Nie práve,“ odvrátil trpkým úsmevom príjemné podozrenie, „ale vinde na jedno a konečne jeden Čapický nemôže si odniesť mladuchu o dvoch koňoch. Čapickovci patria k štvorkovým famíliám.“

Sluha z hostinca ponakladal naše kufríky, vyfintný malý maďarský kočiár naplnil sa nimi, krom toho sme zastali ešte pred niekoľko obchodmi, odtiaľ doniesli balíky, z kvetinárskeho sklepu jednu škatuľu.

a do sporiteľne sám Čapický vyšiel hore a onedlho sa vrátil s veľkým čiernym futrálom.

„Teraz už môžeme ísť, ešte treba kúpiť šatky na kantáre koní a malé kytky na biče.“

Cesta nás viedla proti Solnohradu, Čapický ukazoval napravo lesný príbytok, najväčšiu pamätnosť Prešova, o ktorom traja básnici písali básne o závod. I tu i tam niečo obzretia hodné. Vôbec krásna stolica, opravdivá záhrada, park za parkom, kaštieľ za kaštieľom, človek len to nerozumie, kde sú panstvá, ako príslušnosti kaštieľov a anglických záhrad?

Zprava i zľava po dolinách, na belejúcich sa polných cestách, čo ako žily vtekaly do hradskej cesty, bližšie i ďalej panské kočy sa černely. Niektoré tak ďaleko, že sa zdaly byť pomaly plaziacim roháčom; v bližších farbisté slnečníky ukazovali, že panské dámy sedia na koči.

Čapický vedel o všetkých, kto sú.

„To všetko ide na sobáš,“ povedal.

To je tam Nedecká s dvoma dcérami. Jedna je družicou. Tamto pod lieštim na sivkoch ide baľko Mikuláš Bogozy. Špásovitý, chutný starý pán. Duša každej spoločnosti.

„Snáď duchaplný?“

„To nie, ale nádherne vie napodobniť vzdialený pad štekot a vôbec aj iné zvieratá a keď prednáša ľúku prasiec, každý človek dostane klanie v boku od smiechu.“

Niektoré bližiace sa kočy počkali sme na krížnej ceste. Čapický sosadnul, zobjímal sa s pokrevnými, s luteránmi sa aj pobozkal, niektorý veselý pán ho

oblapil, postískal mu driek: „Servus, ty škribler, vítaj, bracišku.“ Lebo šarišská reč je taká pomiešaná. I predtým hovorili: „Hajtsd ki azt a kravičkát arra a lúkára“ (vyžeň kravičku na tú lúku), teraz ale už aj anglické slová miešajú, odkedy až do Ameriky chodia a vrátia sa.

Pri tomto stretnutí aj mňa oboznámil s jednotlivými familiami.

„Pruskayovci,“ hovoril, predstavujúc dvoch pánov s červenou tvárou, „de genere Tašš. Môžu to aj dokázať,“ doložil vážne.“

„To už nie,“ podotknul so smiechom jeden z Pruskayov de genere Tašš, „ale ani vy by ste nevedeli dokázať s zeugnisami, že nepochádzame odtiaľ.“

Vo veľkom sklenom batári, čo štyri čierne kone fahaly, sedela pani Slimócka s dcérami, medzi hrôzou škatúl, ale aké utešené tri dievčence to boly, s peknými noštekami, pikantnými tváričkami nepravidelných fahov, ktoré sú však preca všetky tak svieže a sladké.

„Vdova pani Slimócka,“ vysvetľoval mi kolega, „veľká rodina z kmeňa Kundovho; címer pozostáva z pavezy na siedmo delenej, je to upomienka na sedem vodcov.“

Počet vodcovských potomkov ďalej rozmnožujúca matka dnu v sklenom kočiari hrala sa whist so svojimi dievčatmi a cez lorgnet pozerala časom na vidiek. Slovom celá Slimóckovská família predstavovala vznešený obraz.

Pri štvrtej dedine soshupili sme sa na celý ako had vinúci sa pochod, veľký rad phaetonov, landauov, vozíkov. Pretekali sa, vykrikovali jeden na druhého,

zastavovali sa navzájom. U každého bola sklenica ko-
taku alebo cigarová taška, so strieborným címerom,
naplnená s havanna-cigarmi.

„Hop hól! Postojte! Štrngnime si! Na zdravie mla-
duchy.“

Veselí, bezstarostní a milí do zedenia boli títo
páni. Všetci, všetci. Tak ma vedeli zohriať hneď
v prvej minúte, ako by som bol zavše medzi nimi žil.

„Ej no, Mikuláš (lebo to je moje meno), pekná vec,
že mi prišiel do tejto našej krajiny.*) Vítaj u nás,
bruder Danzinger, nezapáliš si na jednu dymovku?“

Núkal ma jednozlatkovou havannou. A ešte po-
vedal o nej, že je dymovka.**) Do paroma! Títo
žijú po veľkopansky!

Ked prvý koč zastal, všetci sme sa museli zastaviť,
vtedy potom sme poschádzali a kolovaly koňakové
flaše. Bogozy musel hneď tam produkovať psí brech,
zprvu sa zdráhal, ale akonáhle mu povedali, že ja
mi žiadam počuť, nedal sa prosiť, zaraz začal brechať
a tak prirodzene, že mopslík pani Nedeckej, čo ho
všade sebou nosila, mu čulým štekotom odvetil.

Ponevác som bol sám jediný cudzinec, každý mne
lichotil, ešte aj Slimócka mi poslala cukrík jedným
z Pruskaych, ktorý si ta stal k jej hintovu klebetiť
trocha.

„Poďme, poďme, pánovia,“ kričal Čapický.

*) V originále zneje to: „Ej, no, Miklós (mert Miklós a
novom), de derék dolog, hogy eljöttél ebbe a miénk krji-
nánkba.“ Mikszáth výstižne zachytil tu nesprávnú maďarčinu
kurčákých zemanov. (Prekl.)

**) V pôvodine „füstszivar“, totiž hocjaká cigara len k vôli
dymu. (Prekl.)

„Oho, mladý zať je už netrpezlivý.“

„A jednako je večer ešte ďaleko.“

„No ešte jeden glg!“

Zľava medzi dubami a jedľami beľal sa roh červeno krytého kaštieľa, na ceste sa zjavil jazdec.

„Hurrah!“ vykriekli. „Pišta Domorócy! Počkajme Domorócyho.“

„Počkajme.“

„Jest ešte koňaku?“

„Donesie Pišta.“

Tedy sme počkali Domorócyho, ktorého meno podozrivé kúzlo malo. Ešte i dámy poschádzaly s kočiarov a opravdivé cercle držali na ceste, ako čo by celá Šarišská stolica bola jediným salónom.

V blízkej brezine vylietnul krdel' bažantov a zmiznul, jeden z Kevických v okamihu vytiahol svoju flintu z koča a podával ju mne.

„Nechceš na ne streliť, amicenko?“

„Nie, ďakujem.“

„Tak ja idem na ne.“

Šiel ta, zduril ich a jedneho zastrelil, a doniesol s veľkým triumfom.

Slimóckovské slečny zakryly si tvár, poplakaly si nad krvácajúcim vtákom, i sama mama vyhrešila Kevického.

„Choďte, vy ukrutný tyger! Ida, odvolaj druhú kadrilu, čo si mala s Kevickým tancovať.“

„Odvolávam,“ riekla Ida pokorne.

Kevický poklonil sa zádumčive ako stredoveký rytier, keď ho kráľovna do vyhnanstva poslala.

Práve, ako by ho volal, išiel tadiaľ Cigán s dvoma Cigánčatmi.

„Tu máš, lap ho,“ povedal Cigánovi, podajúc mu bažanta.

Cigán sa uškeril, privoňal bažanta a vidiac, že je čerstvý, zadivený hľadel na Kevického.

„Tvoj je. Vezmi si.“

Za ten čas jeden z Pruskaych a tuším Vidaházy, lebo sa nepamätám dobre na mená, aby sa čas darmo neminul, hrali sa pár-unpár v desaťzlatkových bankovkách. Ostatné číslo série bolo treba uhádnuť. Usmievavo prehrali, vyhrali, ako čo by hrali dvaja Rothschildovia, ani nie o peniaze, ale len zo žartu, zvedavosti, že kto bude mať viac šťastia. Veru je aj priehra dobrá, lebo tú veľkú smolu rozmar osudu ľahko vynahradí — v ženách!

Konečne prišiel Domorócy, šumný, driečny, pobelavý hurhaj, samý úsmev, samý život. Keď zbadal, že naň čakajú, bodnul ostrohami ohnivého pejka (ktorého matkou, ako hovoria, bola Blackston, povestná kobyla kniežata Metternicha) a o chvíľku dorazil k spoločnosti.

Prijali ho s veľkým hurhajom, vidno bolo, že ho obľubujú. I dievčatá mu tykaly. Každý mu mal čo hovoriť, mali ho roztrhať.

Ale i on, ako všetci títo milí Šarišania, mňa, cudzinca, zbadal prvého a sponáhlal sa mi predstaviť.

„Stefan Domorócy.“

„Potomok vodcu Töhötöma,“ dodal pri mne stojaci Bogozy.“

I ja som zamrmľal svoje meno.

„Nechaj to tak,“ riekol, smejúc sa, „teba už poznám podľa tvojej podobizne a nedám za neviem čo, že ťa aj živého vidím.“

Konečne sme sa pohli ďalej do Ortvy, kde býval Čapického otec, ale cestou nebol som v stave zdržať sa trocha štiplavých poznámok.

„To je už troška primoc,“ povedal som Čapickému. „Tak sa zdá, že ostatní zemani, čo s Arpádom prišli, všetci boli neplodní a len ženy vodcov zrodily potomkov.“

„Tak sa zdá,“ odpovedal Čapický unavene, potom zamĺknul, ale neskôr ako keby v domácom ovzduší pyšné zemianske smýšľanie pomaly preca utlumilo v ňom lateinera, odrazu obrátil sa ku mne s výčitkou: „Vy ste dobrý človek, ľúto vám je zabiť jedného mravca, to viem, ale keď môžete sväté podanie zašliapnuť k vôli jednému zlému nápadu, nuž to urobíte.“

V Ortve sme zas museli sosadnúť pre otca a sestru Čapického. Dedina ležala od hradskej strany asi na poldruha kilometra medzi hustými stromami, len veže kaštieľov bolo vidno. Niektorí nechceli spraviť okľuku, ale nakoniec Domorócy vynašiel, že v Polovke — to je meno rieky (lebo v Šariši s istým preháňaním volajú žriedlo potomkom, potok riekou) — teraz niet vody, dá sa cez ňu prejsť, tak sme cez vrch o polhodiny skôr v Lažani.

Pobral sa celý roj, prevezli sme sa peknou, čistou dedinou, v ktorej slovenskí sedliaci bývajú, šumné dievčence stály zvedave v záhradkách pred malými sedliackymi domami, štihlé, vysoké, modrooké, vlasy ako lan.

V záhradách už len niekoľko jesenných ruží sa kolimbalo a slnečníky. Tu i tam zdaly sa s kráľov-

akou hrdosťou rozprestierať jedny dve panské porty, veľké topole viedly ňa, potom prišiel jedľami a dubami úhľadne sorskupený park a hlboko dnu, ako by ukrytý pred sedliackymi očami, stál kaštieľ. Takýchto kaštieľov bolo zo desať v dedine, všade so stereotypne ňa vedúcimi topoľmi, ktoré tak stály so dvoch strán, ako granatieri na schodách ku kráľovi vedúcich. Zpomedzi hustého listia parkov, keď sa človek pozornejšie poobzeral, dvoje ligotných očí sa zablysko — možno, že len fantázia, ale mne sa zdalo, že všade vidím dvoje očí. Nech som Kubo, ak sa to nie oči tak zvanej „šarišskej stráže“, ktoré na to strežú na kraji parku, či sa skrúti hosť do periferie topoľov, v ktorom páde zavolá čeladi kaštieľa „Chlapci, do liberije!“ a za okamih premení sa starý pabolok, čo len pred chvíľou hnoj kydal, na starého oholeného komorníka, a parobok, čo len toľ drevo rúbal, teraz v kuchárskej čiapke a zástere ako kuchta such trepe na ambite.

Starý Čapický s holou hlavou bežal nám naproti; ale nebol to ešte starý, lež rezký mladý človek s klinčekom v gombičkovej dierke, s vykrútenými bajúzami, mladistvými posunkami, ako čo by bol bratom svojho syna.

„Vítam vás pekne, pánovia i dámy! Je to pre mňa veľké vyznačenie.“ (Ruky si mädlil, tvár sa mu leskla od radosti.) „Ale ráčte sosadnúť a uctiť môj chudobný dom. Bože môj, koľko skvelých mien! (Pohliadnul na rad kočiarov, srdce sa mu preplnilo pýchou.) „koľko mien, koľko mien...“ Za ten čas aj my sme ňa došli s Andrejom; nič nebol dojatý, keď syna

shliadnul, práve tak si stisnul s ním ruku, ako s cudzími, podávajúc mu ju podľa najnovšieho džentrického spôsobu v zákrute podobnej prasaciemu chvoštíku.

„Dobrý deň, chlape,“ povedal v dobrej nálade, „čo je nového in politicis?“

„Nič neviem.“

„Ah, vy prefíkaní novinári, nikdy nič neviete, ale preto denne nacigánite dvacať stĺpcov. Nuž ale ja vás preto rád mám,“ medzitým i mňa objal po priateľsky a postískal mi driek (lebo ma syn už bol predstavil). „Lebo keby som vás nemal rád, nebol by som vám dal syna. Jediného syna. Oh, keby jeho mať žila. Jeho pyšná mať! Z famílie Motešických!“ (Poobzeral sa, že kto by to nevedel?) „Nie, nie, ona by to nebola dovolila, ale ja som demokrata. Prvý demokrata z Čapických. Na moju česť, prvý. Ja som ta dal chlapca, a mohol sa všetkým stať, všetkým, všetkým.“ (Stíšil si hlas.) „Také rodinstvo! Ráčte to pozreť. Ktože by nemohol byť s takým príbuzenstvom všetkým? Na môj veru, ešte i palatínom, keby nádvoorníctvo nebolo zrušené. Počujem, že ho chcú znovu ustanoviť. Čo je na tom pravdivého?“

„Nič.“

„Škoda,“ odpovedal nedbale. „Ale ja už nič neodbám. Ja sám nechcem byť ničím, a syna som si už ta dal, schválne som ho dal, lebo chcem príklad poskytnúť... Ktorá krajina vydá zo svojich rúk kuppetvo a tlač cudzím, tá zahyne ako Poľsko. Abcúg Titus Dugovič! Teraz je to už nie viac národným účelom: vyrvať zástavu z rúk Turka, ale vyrvať pero

z rúk židovských chalanov. Hm. Viem ja, čo robím. No ale sídte dolu, pánovia... nemudrujte, prosím vás, trochu si zajedzme, potom nedbám, môžeme ísť.“

Utekal ku kočiárom dámskym, tým radom pomáhal mladším, starším ruku bozkal, od bakfišov ukradnul si bozk s roztopášnosťou starých pánov, potom podal rameno Slimóčkej a tulipánovými stromami*) vysadeným dvorom voviedol ju do bytu.

Cestou ešte vždy pokračoval vo svojom milom tómate o novinároch, hovoriac napravo i naľavo, da- kedý sa aj vzad obrátil, aby aj tí počuli, čo idú za nimi. Tak sa zdá, hanbil sa, že je syn jeho len novi- nárom.

„Hovorí o nich, že lžú. Ale to je nie pravda. Len treba vedieť čítať. Ja z každých novín vyberiem pravdu, lebo viem odrátať, čo žurnalista priložil k vôli svojmu straníctvu. Starý Deák povedal, že by len z jedného paragrafu pozostával zákon tlačový, „ľhaf neslobodno“. No veru, dal tomu. Nuž či jesto niečo v prírode, čo je nie lžou? Klame všetko a každý. Klamú chlapi, klamú ženy...“

Slimóčka sklopila oči.

„Čapický, vy ste jeden zlomyseľný osočovateľ!“

Ale Čapický bol už tak zabratý do svojho tómate, že už nemohol znovu zachytiť ľahší spoločenský tón.

„Práve v tom je fígel,“ pokračoval, „že človek vie odrátať zbytočné. Všetko je otázkou odťahovania, ná- mopenia a spočítania. Keď to, čo ľudia o niekom mieňa, odťahnem od toho, čo on sám drží o sebe, vyjde jeho opravdivá cena. Ráďte tieto zemiaky ob-

*) Liliodendron tulipifera.

(Prekl.)

zrieť (išli práve popri kuchynskej záhrade), vypučaly, vyrástly a teraz oklamané pozdnou teplotou, vykvitly.“

Vskutku bolo tam zo pár hniezd zemiakov. V lete, keď kopali zemiaky, zaostalo niekoľko hlúz, z tých vyrástly nové; ružovo tienené biele strapce kvetov bujne sa skláňaly, bozkávaly sa vospolok na tenkých stebľách.

„Ah, aké sú šumné!“ vykrikla, tlieškajúc stredná slečna Slimóckych, nahla sa, odtrhla jeden strapce a zapichla si do vlasov.

A poneváč stredná zo slečien Slimóckych, Alžbeta, bola najkrajšia v celej spoločnosti, kvet zemiakov pozdvihol sa odrazu na výšku módy.

Gavalieri ihneď sa oborili na kríky zemiakov, za minútu poodtrhali, podperili si kabáty, podobne i slečny — jeden blázon narobí sto bláznov. Neborkej Ide sa už ani nedostalo, musela si od Kevického vypýtať — obdržal za to úplné odpustenie hricchov.

Čapický avšak neochvejne pokračoval vo svojom témate.

„Nuž čože mne stoja pravdy novín? Nič. Práve do ich cigánstva som zaľúbený. Na moju česť. Vezmime na príklad bitku u Moháča, na ktorej, mimochodom povedám, zúčastnil sa i Pavol Čapický s tromi synmi. Aké zaujímavé by bolo, keby už vtedy byly vychodily noviny Pesti Hirnap a vyprávaly by veci zo dňa na deň, ako ich riporterí vyňuchali, počuli. Jeden deň to, druhý iné. Tomory prijal vodcovstvo, Tomory neprijal vodcovstvo. Kráľ sa hnevá. Tomory sa durdí. Noviny Egyetértés intervjuovaly dnes Tomoryho. Celý intervjú, ako Bud. Corr.

hlásia, je z palca vycicaná vymyslenina. Riporter Egycetértésu, tak sa zdá, hovoril len so zbroj-
nošom Tomoryho atď. Bože môj, či by nie v týchto
cigánstvach bolo teraz svetlo? Koľko by dnes boly
hodné tieto cigánstva? Aká radosť by bola čítať
tieto novizne! »Ešte sa drží chýr, že pápežský vy-
slanec písal do Vatikánu: „Rex non habet calceas.“
(Kráľ nemá čižiem). Zápolu to tak nazlostilo, že
— ako sa to náš zpravodajca istotne dozvedel — na
„voje trovy dva páry kordovánových čižiem dal spraviť
jeho jasnosti.«“

„Blázon si ty, apko môj,“ povedal Andrej, smejúc
sa na pomätenej filozofii starcovej.

Aj starec sa smial, rehotal, že sa mu až slzy ro-
nily a jedna kvapka, sídúc dolu bradou, celkom
čierna padla na ako sneh bielu vestu. Diabol to vie,
ako to môže byť! Najmladšia slečna Slimócka tiež sa
začudovala a potichu riekla svojej najstaršej sestre,
Ide: „Pozriže, báčik plače atramentom.“

Na dvore teraz rezké žriebä prebehlo práve pred
nami, nastrašiac dámy, že zvýsknuc na bok skočily.
Bolo to zviera pekných tenkých nôh, štíhle, s ušľach-
tilou hlavou, cifrovaný remeň s hrkalkom na hrdle,
čo iste dnes položili naň prvý raz, s nezvyklým štrn-
gotom ho ešte strašil, a chcejúc sa zbaviť remeňa
a brinkotu, ešte väčšmi sa duril a poskakoval. (Hej,
malé žriebä! To je ešte len na okúsenie toho, čo ti
bude treba nosiť — štvorieň.)

„Ejha, aké krásne zviera!“ vykriknul Domorócy
uchvátený. „Aké je staré?“

„Veru neznám, bracišku,“ odvetil Čapický váhave.

„Keď ho dobre obzriem, ani je nie moje, len od voľakadiaľ sem prikvitlo. Hej, ty lagan,“ riekol pyšne na predsieň opretému parobkovi, „a hejže to male živire ne našo?“

„Ta jak by ne? To náš hačur,“ dotušoval čeladník po slovensky.*)

„Preca je moja,“ prisvedčil domový pán unavene, trocha namrzený, že môže prísť do chýru zlého gazdu.

Ale mňa práve s tým ohromil. Jak veľký pán to musí byť, čo nevie počet svojich koní a nepozná všetky!

Na najvyššom stupni predsieňe malá slečna Maria čakala hostí. Pekný rozvíjajúci sa púčok, s čiernymi očami, ako jaštierka, v krátkej ružovej sukni. Pri nej stála vychovávateľka o krok nazad, celkom obradne, ako za arcikňazňami dvorná dáma. Vychovateľkou bola staršia pani s dobrou tvárou, madame Wrana — ale jej meno v Čapického dome (k vôli „flancu“) muselo sa vyslovovať madame Wraneau, po pravde bola ale len pani W r a n a, schudobnelá slovensko-nemecká pokrevná zo Spiša, ktorá odkedy Čapická (z famílie Motešických) zomrela, viedla domácnosť a vychovávala malú dcéru.

Malá Marienka spravila milú poklonu.

Starý Čapický predstavil ju láskyplne tým, čo ju ešte nepoznali:

„Moja dcéra Mari, ynal Mari... miss Mary.“

Miss Mary bozkala ruku starším dámam, potom začervenená podala ruku pánom, bratovi svojmu zas aristokraticky dva prsty ponúkla.

---

*) V šarištine všetko sa krátko vyslovuje.

„Bon jour, mon frère.“

Tolko litier „r“ zamiešala do svojho hlasu, koľko lon bolo v jej ústočkách, červených ako jahody.

„Nech sa páči, pančovia!“ núkal Čapický rozmarné.

Hosti vnútili do veľkej jedálne, kde čakal na nich prestretý stôl, zdobený veľkými kytkami.

„Ráčte si posadať, ráčte. Malý predobed, napochytre... Len zo dva falatky,*) lebo obed bude neskoro v Lažánke... Len hockde sadnúť, prosím, ako by sme boli v hostinci... koľko mien! Bože môj, koľko mien!“

A znovu uveličený pozeral na usadzujúci sa zástup hostí.

Celý roj služebníkov vošiel dnu s misami, všetci v livrée. Ale jaké rozličné šaty mali. Komorník v punčochách bol jeden, tyger v špenceri druhý, v hurnárskej rovnošate, z doby Marie Terezie, bol tretí, starý pandúrsky oblek mal štvrtý — pravda na všetkých zle stály tie kroje, lebo nie na nich boly pristrihnuté.

Domový pán so stiahnutými obrvami pozrel na vychovávateľku, čo sa okolo stola obracala.

„Madame Wraneau, s akými pestrými papagájmi dávate jedlá nastoliť?“

Madame Wraneau vyhovárala sa.

„Vy, pane, ste zvyknul hovoriť, máte rád minulosť, že sa rád rozpamätáte na tie časy, keď ešte pri stole vášho otca, starého otca, obsluhovala čelad.“

„Nuž áno. Enfin, pravdu má,“ hovoril zjavne utí-

*) Kusy.

šený. „Vskutku s úľubou vnorím sa do minulosti a tieto šaty z rozličných dôb, tak myslím, pristoja k stolom zemanov, aby vkus a zvyky predkov doniesly do spojitosti s terajšou generáciou.“

„Vy ste majster v takýchto veciach, Čapický,“ pochválila ho Slimócká, pozerajúc lorgnetom na obsluhu.

Neviem, či to bola náhoda a či preto, že Slimócká nos posmešne pokrčila, lorgnet spadnul s neho a nešťastlivo padnul do jej polievky.

„Ha! Aká som nemotorná!“

„Nič to za to. No veru. Hej, Jean, jeden tanier! Či čuješ, ty somáru? Ta co tak kukaš?“ vyrútil sa naň Čapický vztekle. „Ta či ja ci nehvaril, že budeš Jean?“

Ľborák Janko — napriek svojej punčochovej uniforme — bol by sa radšej od hanby pod zem schoval.

Prihoda sa šťastlivo vyrovnala, jedlá boly znamenité, vína práve obzvláštna a domový pán toľko vedel povedať o každom, z ktorej pivnice pochádza, z ktorého roku, že opravdivé gusto narobil; toto je kráľovi milé červené víno, dostal ho od povážsko-novomestského prepošta; — zatým doniesli voľajaké sladké víno.

„No toto je pod ženský účes,“ núkal dámy, „na božské pery súci nektar. Meno má ‚sirupka‘, na celom svete len jeden sud jest z neho, aj ten je u mňa. Kde sa zrodilo toto víno? Pán Boh zná, len to je isté, že nemá páru. Jeho dejiny sú ostatne nasledovné: r. 1827 licitovali vína vacovského biskupa, rozumie sa po jeho smrti; v pivnici našli jednu za-

vypanú chodbu, celú ulicu sudov. Medzi tými bola i sirupka v jednom sude. Že kedy sa pivnica zapypala — nato niet v análoch žiadnej stopy. Ale kdeže som zostal? Nužhej, jeden krčmár kúpil za bagatel sirupku, otec môj náhodou prišiel na to a nadobudnul ju famílii. Ale rozumie sa, z tohto suda len vtedy pijeme, keď sa niekto narodí, ožení lebo vydá z Čapických.“

Hostia všetci nalievali si zo sirupky a štrngali si vesele.

„Nechajte niečo na sobáš mojej miss Mary,“ smial sa starý, ale pri tom jednotajne nalieval sirupku.

Miss Mary hnevlive sklonila hlavičku a šatôčku si kúsala v rozpakoch.

„Ale, papa, papa!...“

Jedlá sa za ten čas ďalej premieňaly; nové; prekvapujúce; každé jedlo s prefíkanosťou vymyslené majstrovské dielo, pečienky, medzi tým kvaterky, zas pečienky, torty, paškrty, ani Lucullov stôl nemohol byť onakvejší.

Panie nestačily sa diviť.

„Ej, ozaj, toto je čo? Kto to robil. Všakver cukrár z Prešova?“

„Nie, nie,“ odpovedal Čapický skromne, „všetko je len také „doma robiensis“. Chudobní sme, tak žijeme obyčajne a konečne človek to jie, čo má. Nerád vidím flanc. Aj tak nám úbohým Šarišanom na krk vešajú, že preháňame. Človek sa ostýcha zapáliť si na dajakú dobrú cigarku.“

„Ta čujce, vy mamlasi, naj je už koniec!“

Žaden nesprobujce už vecej prinesc dajake jedzivo, bo vas postrilam. Zochabce vonka ostatek.“*)

Na tento rozkaz vypratali sa potichu hajdúsi, husári a lokaji; do mojej obrazotvornosti tak sa vryl tento výjav, že by azda ešte celý deň a celú noc boli bez prestania vnášali najdelikátnejšie jedlá, keby nekonečnú niť nebol pretrhnul dobroprajný Čapický.

V sklených dverách, čo boly otvorené, aby cigarový dym vyšiel, zjavila sa oberučná ženská. Bolo na nej poznať, že je to kuchárka. Ohó, tá iste sa prišla vadiť pre jedlá, čo jej na krku zostaly.

Čapický namrzený stal, zvedavý, čo chce kuchárka. A nakoľko som pri dverách sedel, dobre som počul, čo vravela, hoc potichu hovorila:

„Čo mám dac jesc kočišom?“

„Nič,“ povedal Čapický mrzute.

„To nemože bic... tote mušu i pic.“

„Čomu?“ zamrmľal Čapický.

„Naj mi uverja, pan veľkomožny, keď štyri grofi umru hladom, nit teľo kriku, jak keby še jeden kočiš dobre nenajedol!“

„Hm, to može bic pravda,“ povedal zamyslený.

„Naj im daju, Makalka, šicko, co sebe ľem zažadaju.“

Dobré vína maly účinok, páni sa tam zabudli, čo tie zprepadené toasty zapríčinily: i jeden i druhý pripil mladému zaťovi, mladuche, otcovi mladého zata, na to bolo treba odvetiť, zo slova povstane nové slovo, niektoré sa zaseje do iného poľa, provokujú na ozvanie sa nového rečníka. Slovom ľen bacily množia sa tolme ako toasty. Diabol nech vezme tie toasty.

---

*) Po šarišsky i v pôvodine.

„Páni moji, nezabúdajme, že sme v polceste a že stojíme pred veľkým úkolom.“

„Ejh, na dobrom sme mieste.“

„Bláznivosť! Úkol je nie náš, len Andrejov.“

Nastalo takrečené amabilis confusio, každý hovoril súčasne; mladí ľudia pritiahli si stoličky ku slečnám a tam jednu skupinu tvoriac, dvorili; hlavne jednu z Nedeckých dievčat, Vilmu, obzvučovali ako osy kvet, lebo ona bola majstrom v konverzácii, len tak sa sypaly z nej iskričky. A jak voľne, nenútene diškurovala; ľahká jučer-žena bude z nej, jestli sa dostane pod čepiec.

I dievčatá sa znamenite cítily, ba ani mamy nenudily sa, lebo dobre vychovaní šarišskí mladíci vedia zaplniť i zástoj elefanta.

„Čujme, Bogozy, báciho. Čujme lásku prasiec, čujme, čujme!“

„Nebláznite sa.“

„Ejh, čo! V Lažanoch aj tak sa nemôžeme, tam bude slávnosť, ale tu sme spolu medzi sebou. Lumpujúca spoločnosť, ktorú neviaže etiketa.“

Andrej zúfale pozeral na hodiny.

„Ale to je strašné, opozdíme sa. Čo budú o mne myslieť Lažaňskovci a Katica? Apuško, hovor, prosím ťa, s tvojimi hosťmi.“

„Čo in mám povedať?“

„Aby sme išli.“

Starý Čapický krútil hlavou a osopil sa naň s indignáciou.

„To nemôže byť. Čo myslíš? Nikdy ešte žiaden Čapický nepovedal svojim hosťom, aby išli. Radšej by som si dal jazyk vyrezať.“

„No tak im poviem ja.“

S tým sa zdvihnul, ale kompánia bola už rozvirganá, vedeli, čo chce povedať, nuž zo samej roztopaše zapchali si uši, všetci, všetci, ešte i slečny.

Smiali sa, kričali, hučali naň.

„Abcúg, abcúg! Nechcem ho počuť! Odstúpif!“

I Andrej sa smial, ale chcel si tiež žart spraviť, a zazrúc kriedu na pohárčiacu, pokynul Matkovi, mládenkovi a napísal na chrbát jeho modrého dolomáňa svojimi úhladnými okrúhlymi literami: „Podme, pánovia, lebo dostanem bitku.“

Potom rozkázal Matkovi, aby šiel kolo stola, ale tak, aby mal proti hosťom chrbát obrátený, — lebo je on teraz plakát a nie mládenec.

Na tomto „somárskom nápade“ pohoršil sa Štefi Pruskay a naduril sa. (Nie div, sedel už pri pätnástom poháre.)

„Vyprosím si urážku,“ rozčulene odkopnul zpod seba stoličku, „mne nech žiaden sluha chrbát neukazuje. Takéto vtipy pán žurnalista mohol doma nechať v Budapešti...“

Vyskočil a chcel sa von vyrútiť.

Zastavili mu cestu aj desiat.

„Dám priať,“ chrčal, „naskutku dám priať... Pustte ma!“

„Štefi, majže rozum,“ chlácholili ho. „Čo si sa pobláznil? Ej, ej, kamarát (hladkali ho, láskali). Veď ťa nik neurazil.“

„Sekundantov sem! Sekundantov!“ a kraje úst sa mu triasly od rozčulenia. „Krv chcem piť, krv, krv.“

Báfo Bogozy schytil so stola pohár červeného vína

a slávnostným patosom riekol: (On vedel, ako treba s Pruskaym hovoriť, keď je trocha podnapitý.)

„Vnuk vodcu Tašša, napi sa radšej trocha červeného vína!“

Z tých mnoho rúk, čo držaly zúriaceho za plecia, hrdlo, driek, odrazu natiahla sa jedna za pohárom a to bola práve ruka vnuka vodcu Tašša.

„Bandi,*) poď sem, štrngni si s ním.“

Andrejovi nebol po vôli celý výstup, ale šiel ta, štrngnul si s ním, potom sa objali a bolo koniec hnevu, zmiznul ako bublina z mydlovej vody. Ale zábava sa už pokazila. Pruskay začal citlivkariť a uznal, aký je on zlý, naničhodný človek, čo ani ten život nezaslúži, keď svojho najmilšieho priateľa obrazí a nemilé chvíle mu pripraví práve v jeho najbláženjšom dni. Aký len raz dajú bohovia obyčajnému smrteľníkovi. (Jemu ináč dva dali a hľadá tretí, lebo práve sa rozsobášuje s druhou ženou.) Slovom Štefo Pruskay bol už doriadený — jeho už len ako čestnú batožinu doprávajú do Lažanky, a možno, že mu povetrie trocha vyfúka z hlavy opojenie.

Trápny incident spravil koniec stolovaniu a hostia teraz sa už pobrali, aby sa nestavili len v Lužanke.

Na prvom koči my sme sa pohli s Andrejom; mladoženích nech ta príde ponajprv; na ostatok zostal starý Čapický s Marienkou a keď sme prešli potokom Poľovky, vydriapali sme sa na lažanský výšok, ktorý moji jemní miláčkovia, brezy, na opravdivý strieborný les vykúzlily, radosť bola nazad pozrieť

---

*) Bandi, maznivé meno pre Andreja. U pospolitého Iudu v Šariši je to Onda.

na spústu štvoriek. Kočišia trocha podfrtačení nešiaňali biče, záprahy tam dolu zdaly sa letieť vo veľkom zlatom oblaku, lebo úslnie prebarvilo prach cesty na svoj obraz.

„Nevidím štvorku otcovu,“ povedal Andrej mrzute.

„Kde môže byť?“

„Iste pozostal odpratať jedno druhé.“

„O ktorej bude sobáš?“

„O pol jednej má byť. Ale môjho starkieho musíme počkať, on je preca svatom, a sestra Marienka družicou.“

„Lažanka je ešte ďaleko?“

„Dobrá štvrťhodina. Hľa, už aj vidno blachovú vežu kostola.“

Onedlho sme boli v Lažanke. Vidno bolo s tejto strany dediny veličizný kaštieľ, odpoly zrúcanina. Niektoré obloky sú vytrepané, nielen že niet v nich skla, ale ani rámov. Dakedajší múraný plot má tiež už štrbiny, tu i tam sa zvalil a čiastky múru kde kade ležia, len miesty je ešte plot celý a je na ňom aj dášok na šindľách mochom zarastený.

„Toto je dom Katinkyných rodičov; je trocha v zanedbanom stave. Aj tak obývajú len jednu čiastku prízemnia. Starý osvícený pán (otčim), ako taký vojak, má radšej búranie nežli opravu. Oh, títo nenaopraviteľní vojaci!“

„Prečo je ‚osvícený‘ váš budúci teš, ak sa smiem spýtať? Majorovi nepatrí tento titul.“

„Pravdaže nie! Lenže on je aj cisársko-kráľovským komorníkom.“

„Ah! To je už inšie.“

Len pozdejšie som sa dozvedel, že major volal ma predtým Uhlarik a meno Lazzsányi len pred niekoľkými rokmi prijal od mena statku, čo arendoval od prešovského biskupa.

Otec jeho bol úradoval pri solnom sklade eráru a nebol zemanom. Ale potom akože mohol byť jeho syn komorníkom? Ako hovoria, mimoriadnym spôsobom. Štefan Uhlarik ako žiak prešovský stal za vojaka a na takú dokonalosť doviedol za pár rokov husárske remeslo, že korunného princa, terajšieho nášho kráľa, on učil jazdiť, ako najlepší jazdec medzi mužstvom. Arcikňaz bol povďačný svojmu učiteľovi a keď sa stal cisárom, vymenoval ho za lajdinanta. Uhlarik stal sa pánom, odišiel z Viedne, Pán Boh vie k jakému regimentu a pomaly vyškrabal sa na rebríku rangu až po kapitánstvo. Mnoho pestrých desaťročí sa premlelo; starým kapitánom zostal niekdajší driečny husársky šuhaj, mladý cisár stal sa starým kráľom, nikdy sa viac nestretli. Kráľ už veľmi zapomenul na svojho majstra, keď raz na vojenských cvičeniach v Sedmohradsku, jazdiac pred frontou vojenského oddielu, zazrel v rade jednu známu tvár, často videný pohľad; potrhne kantár svojho koňa a zastane pred zadiveným kapitánom.

„Vy ste Uhlarik?“

„Áno, veličenstvo.“

Kráľovo oko vlúdne pohladká postavu kapitánovu, jeho dušu obmekčí, potriasa mnoho vynoriacich sa pamiatok.

„Žiadajte si niečo.“

Zriedkavosť. Jeden starý generál mi rozprával, že

panovník za celý svoj život spolu i s týmto pádom len dva razy preukázal takúto milosť. Žiadajte si niečo. To značí, že príslušný všetko môže pýtať, čo mu srdce, oči zažiadajú, hoc aj veľkostatok.

Kapitán Uhlarik dostal závrat od blaženosti: jeho rozum, za okamih, dotknul sa letkom všetkých tých vecí na svete, po ktorých ľudia túžia a bažia, a ktoré márnivosť, lakomosť, múdrosť vylúdi zpod jednej koruny a chvatom, ale v rozpakoch blabolal:

„Chcel by som byť komorníkom, vaše veličenstvo.“

Kráľ sa usmial, ako by chcel povedať: „Vy ste bláznivý čeladník, Uhlarik“ a lúčiac sa pokynom očí, jazdil ďalej.

Hovorila, že kráľ, ktorý mu, rozumie sa, dal komorníctvo, odhliadnúc od zemianskych predkov, viac ráz vyslovil i neskôr svoje podivenie nad týmto pádom. A jednako je to celkom prirodzené. V Šariši zrodený človek nemohol iné pýtať.

Ostatne prosím odpustiť odbočenie do minulosti, a to tým viac, že i prítomnosť poskytuje dost opisu hodného. Keď sme došli ku bráne, zdunel jeden možiar a potom pukk! Ešte jeden, a „hangase“ (lebo v Šariši radi prečarajú dobré staré maďarské slová s nemeckými a latinskými, ale nové zlé vychytiť, to patrí ku Chicu) — zahráli Rákócziho.*) Veľký široký dvor bol už plný kočiarov a kočišov, ktorí v rôznych liberiách s mohutnými pštrosovými perami lenošili, chichotali sa, pánov ohovárali a roztopašne prekárali sa s dedinskými krásavicami, čo cez plot dnu pokuká-

---

*) Totiž Rákócziho pochod.

vály. Valal (dedina) bol povestný svojimi peknými ženami. Hovorila, že za jeden rok sedeli tu kedysi granatieri Imricha Tökölyho.

Ledva sme mohli vtiahnúť medzi tými mnohými kočami; shromaždení hostia: Divékovci, Garzovia z Drinoviec, Čathóvci z Koronky, Balánskovci, Letassovci z Léty, diabol by ich znal všetkých porátať, všetci vybehli proti nám na verandu a vítali nás veľkým hurhajom.

Major sám tiež prikulhal vo svojej skvelej uniforme, so šablou, čakovom a kým sme ešte neposchodili, hromovým hlasom zakričal na Andreja:

„Môžeš sa už vrátiť, fráter, opozdil si sa. Dali sme už dievča inému.“

Andrej takmer zblednul, hoc len zo žartu povedané, sú to jednako strašné slová; ale major začne sa hneď rehoť, lebo je nie ani byle hrozná postava, červenej, vypitej tváre, bachratý človek s veľkými bajúzami hnedej barvy, ktorých jedna čiastka je od brady vypožičaná.

„Kde, v pekle, ste sa bavili toľké časy? No, ale teraz už raz, dva, tri, skoro sa obliekajte, aby sme mohli ísť.“

„Katica je kde?“

„S tou sa už, brúder, nemôžeš shovárať za dievčatstva. Komorník vám ukáže vaše izby.“

Potom radom prišli ostatné kočiare, pri každom vypukla trma vrma, živosť víťania. Starý major nemal mnoho autority (darmo je, nízky pôvod nikdy nikdy nikomu celkom neodpustia), ale preto ho radi mali a mohol som počuť z mojej izby, kde som sa preoblie-

kal, ako ho radom pozdravovali prichodiací vesele, priateľsky. „Dobrý deň, baťko Königgrätz. Servus, starý Königgrätz. Ako sa máte, milý baťko Königgrätz.“ (Toto meno mal osvícený pán komorník v haut-crème, vzťahom na isté vojenské úspechy.)

O dobrú štvrthodinu vyobliekaní sišli sme sa vo veľkom salóne, niektorí v uhorskej gále, v mentieke, v kalpagoch s perami z volavky. Čižmy z kordovánu vesele vŕzgaly, na ženských hodvábne šaty tajuplne šušľaly, hoc veľká čiastka dám zdržovala sa radšej v izbe mladuchinej.

V salóne bolo jednoduché, skoro chudobné náradie. Baťko Königgrätz aj povedal niekoľko ráz na vysvetlenie:

„Som vojakom a rád vidím jednoduchosť.“ (Spokojný so sebou trel si ruky.) „Na môj veru, rád mám jednoduchosť... a tak sa pridžmam k týmto starým bučorom, ako by boly mojim manschaftom... Žena — rozumie sa — chcela by to vyhádzať, ale ja nedozvolím. Na môj veru, nedozvolím.“

Táto veľká miera moci a vlády takmer opojila na minútu baťku Königgrätza a jeho široká tvár so značným lalokom nadula sa sebavedomím ako tvár španielskeho veľvyslancu.

Na stenách visely podobizne povestných generálov. O tých vedel mnoho hovoriť, upletúc medzi to po jednej anekdote, ktorých poentu nikdy nestačil vyzdvihnúť, lebo ho od smiechu vždy taký astmatický kašeľ zachytí práve tam, kde mal u poslucháčov vypuknúť smiech, že musel dokončenie tak nechať. Jeden stôl bol plný s parteceduľami — to sú od dvora

došlé pohrebné listy, dvorný majster pošle ich každému komorníkovi.

„Čo sú to za smrtné pády?“

„Od dvora,“ odvetil ľahostajne Lažany. (Mnoho ľstivých zvykov odučil sa už od zemanov.)

„Ah, od dvora?“

„Óh, áno,“ pokračoval zarmútene, „naozaj unheimlich je deň po deň dostať takúto ceduľu... Ako, čoby hrobový tieň vošiel každý deň do mojej izby.“

Rozhliadnul sa blúdnyimi očami v širokej izbe, ako by tu v jeho salóne neviditeľne vznášaly sa všetci vznešení a najmilostivejší duchovia.

Potom jedno parte vzal so stola pravou rukou, hoc už mal na nej biele rukavice z jelenej kože.

„Toto je najnovšia,“ hovoril, „úbohá grófka Larisch-Moenich. Bože môj, že už aj tá zomrela,“ hlas sa mu chvel, mihalnice začaly sa triasť.

„Koľkoročná bola?“

„Ani neznám. Ah, tu je. Zomrela vo veku 79 rokov. Neborká Larisch-Moenich!“

„Poznal ste ju, baľko Kōniggrätz?“ spýtal sa barón Kramly.

„Nie, syn môj, nepoznal som ju.“

„Tak potom prečo sa rmútite?“

Baľko Kōniggrätz sa rozzlobil, jeho ťlté oči sypaly iskry.

„Prečo, prečo? Bože môj, prečo? Preto, lebo sa zaujímam o dvor. Kto sa má zaujímať, keď nie komorníci? Bože môj, kto sa má zaujímať?“

Baróna Kramlyho, ktorý pred pätnásť rokmi prišiel z Česka, kúpiac malý statok v Bertanovciach,

partecedule cestou sdruzenia sa myšlienok sviedly na hrdú výpoveď (v šarišskom ovzduší potroche i on začal sa podobaf domorodcom).

„V lete i ja zamýšľam vybudovať kryptu v Bertanovciach. Kamene už krešú k nej murári zo Žarnoviec.“

Barón bol štyricatpäťročný a neženatý, nemal rodiny, krypta tedy vyvolala všeobecný obdiv.

„Sacrebleu! Čo položíš dnu?“ spýtal sa posmešne Vinco Divéky.

„Bah. Nuž predkov. Dám ich doviesť z Česka.“

O barónovi Kramlymu vedelo sa, že jeho otec ako vojenský liferant dostal barónstvo, neskôr potom utratil svoj veľký kapitál a syn jeho so zvyškom sem sa prisťahoval.

Jemný, sotva viditeľný posmešný úsmev zjavil sa kolo úst prítomných.

„Tak?“ povedal vlúdne Divéky, „a čo ťa stojí — prosím — jeden funt kostí?“

Na tom sa potom všetci rozosmiali, i sám Kramly sa smial, majora ale skoro zadusila astma. Hodil sa na prsia Divékymu: „Oh, ty grobian, ty grobian!“

Spoločnosť sa vždy zväčšila, nasledovne nastal v izbe stisk. Konečne zjavil sa vyobliekaný mladý zať, ozaj sa vyfintil. S hlučným výkrikom „hurráh“ ho vítali. Potom prišiel starý Čapický so svojou dcérou, slečnou Mariškou, ako aj Miško Koltay zo Salikian, na koni; paripa bola samá pena. Už vonku začal sa žalovať Miško, fras nech berie všetkých vetroplachov; doma si zabudnul peniaze v druhom kabáte a len v polceste to zbadal.

Domorodci sa poobzerali, ale nik sa neusmial, razom i desiatu núkali mu vlastné peňaženky, ako by ich bol niekto komandoval.

„Rozkážeš, amicenko?“

Koltay nedbale, ale preca odmietave kývnul rukou, ako dáky lenivý anglický lord.

„Ale nechajte. Závisí to konečne od okolností. Bude malá žeravá ferblička, Königgrätz? Hovor, Königgrätz!“

„Bude, bude,“ prisvedčil baťko Königgrätz, ktorý, hoc mal lámku v nohe, tak sa krútil vrtil ako kotúč, hneď tu bol, hneď tam, všade mal čo robiť, naprávať, rozkazy dávať.

„Ah, no. — Teraz sme už všetci spolu. Už len ženy oblickajú sa ešte. Tie sa dlho fintia, tolko tých čučiek, mašličiek, vkladov... Oh, tie všelijaké vklady...“

Ženy vskutku ešte dlho sa parádily, ale veď sú preto ženy. Chyžná a slúžky divo behaly od priečinku do priečinku; hneď bola treba ihlica do vlasov, hneď zas stužka dajaká, špendlík; a Pán Boh vie, čo ešte. Konečne preca boly hotové.

„Ah!“ vylietlo z každých úst.

Otvorily sa dvere susednej izby a vošla dnu mladucha. Hrobové ticho nastalo, ktoré len mrmlaniu mora podobný hluk vyrušoval, čo prekvapenie značí.

„Charmante!“

„Meiner Secle! Utešená.“

Ale aj bola pekná. Vysokého vzrastu, štihlej, takmer krehkej podoby. Povzniesly ju prosté biele šaty. Na jej pobelavé vlasy báječne pristal veniec a na jej

hrdlo skvelý klenot. Kolikánske smaragdy a safíry!
(Aký som ja prozaický človek, hneď som o tom začal rozmýšľať, koľko dostane Andrej na tie šperky v záložni?)

Za mladuchou mama prišla v hodvábnych šatoch granátovej barvy. Lažáňová je ešte dosť driečna pani, trocha už odkvitnutá, ale i vo vädnutí jest poezie; s ručníkom si utiera vyplakané oči, ale márne, vždy ju znova zachváti usedavý plač.

„Nechcel by som byť matkou,“ riekol pri mne stojací šedivý starec, menom dákysi Martin Šipeky, ktorému sa tak páči táto výpoveď, že radom obchodí mužských hostí so svojou spokojnou, uškľabenou tvárou a každému opakuje: „Nechcel by som byť matkou, hej?“

Mladuchine oči sú tiež vyplakané (kdežto pekné modré oči boly ešte včera), i tvár má bledú, vidno, že nespala celú noc, ale aj tak je to tvár pekná, ovál jemne krojený, čo ešte väčšmi vyzdvihne báječný noštek chutného ohybu, že už preto by sa odalo vziať ju za ženu.

Ale kde je Andrej? Nini, veď už práve stojí pred ňou, chytí jej ruku a bozká; malá rúčka zdá sa triasť v jeho ruke.

„Bojíte sa, Katica?“

„Nie, nie, len sa ostýcham,“ šepce a rada by sa ukryla ďakde za chrbtom Andreja, aby vyhla tým zvedavým pohľadom.

Zvedavé pohľady — jemné slovo. Sú to opravdivé svätokrádežné lúče očí, čo zvykly na mladuchu padať z chlupských neočatých okálov. Ah, Bože môj, ani nie

to, že sa dívajú na ňu, ale na čo pri tom myslia... A ako hľadajú na jej vzrast, formy, tvary, ako na trhu, na žrebcove údy. Videnie doplnia tušením. Tie krehké, jemné, múdre bytosti cítia urážlivé pohľady, ako lezú cez šaty, po ich panenskom tele.

Hostia všetci sa šli priať šťastie a blaho mladuche a mame. Aj ja som prešiel potrebným predstavením, načo baľko Königgrätz hlasite zvolal:

„Ale teraz už jeden, dva, tri, poďme, dámy a pánovia. Rechts um!“

Mne do ruky vtisli podperenú svadobnú bakuľu a práve sme sa chceli pohnúť, keď sluha v libérii otvorí vonkajšie dvere a fučiac, vliekol jeden poštou prišlý balík.

„Aká smola!“ zvolala zúfale Lažányiová. „Práve teraz to nesú.“ (Potom vysvetľujúc obrátila sa na dámy.) „Šaty z Paríža, milé moje, pre mňa oblek a pre Katicu mladuchino rúcho. Od Chatelota, rue Boulogne 24. Odtiaľ si objednávam. A ešte ma nikdy tak nedopálil, prekliaty Chatelot; vždy bol presný, poslal na čas, a len teraz, práve teraz. Môžete si myslieť, ako som sa zlobila. — Tak myslím, že keď som teraz nezomrela, dosiahnem vek Metuzálema. Štefi, neuškie-raj sa tak posmešne, to ja netrpím. Pravda, ty by si bol rád, keby som zomrela. Predvčerom mali prísť šaty, ktoré boly ako rýchlozbožie odoslaté a neide nič, nič. Nazdala som sa, že sa zblazniem. Konečne, čo som mala robiť, doma sme zfercovali jeden oblek Katici... len tak bodaj bolo. Bože môj, keď si pomyslím, ako si oblečená, Katica moja, aj teraz ma porážka obkľučuje.“

„Nerád by som bol matkou,“ povedal komicky rázne jednotaj tláchajúci Šipeky.

Dámy a páni všetci sa ohradzovali, vyhlásiac kategoricky, že Katica je báječne oblečená a že niet toho krajčira na svete, čo by z jej krásy odobrať alebo k nej pridať mohol; ale osvíčená pani tvrdošijne krútila hlavou, takže jej na vrchhlave lietaly vpravo a vľavo pštrosové perá hrdzavej barvy.

„Darmo hovoríte, darmo, darmo. Čo je nie anständig, nuž je nie anständig. A mala by som vôľu otvoríť kisňu a... was sagst du dazu, alter Stefi?“

Batko Königgrätz ponáhlal sa protestovať.

„O z a j, d u š a m o j a ! *) (U g y a n l e l k e m .) Č o m y s l í š ? V e d ť m a t r i k á r a f a r á r u ť h o d i n u č a k a j ú . V e d ť s ú p a r í ť s k e š a t y u ť t u a j a b y s o m r á d b o l , k e b y s t e i c h m a l y n a s e b e , k e d ť s o m i c h v y p l a t i l . U m G o t t e s w i l l e n , t e r a z s a l e n n e i d e t e s o b l i e k a ť a z a s o b l i e c ť . D a j p o k o j , A n n u š k a ! *) (H a g y j b é k é t , A n n u s k a .) T y , P e t e r , z a n e s t ú p a r í ť s k u š k a t u ľ u d o i z b y p a n i o s v í c e n e j , a b y n e s t á l a t u v c e s t e . “

Oslovený Peter schytil na stoličku položenú drevenú škatuľu, aby ju odniesol.

„Ah, moje brüsselské čipky,“ riekla so vzdychom Lažányiová, hľadiac za sluhom, a či skôr za škatuľou.

Ale ja som sa zas na sluhovi začudoval, vlastne na jeho chrbáte. Na jeho dolománe totiž stál odpoly zotretý, ale preto ešte čitateľný nápis: „Podme, pánovia, lebo dostanem bitku.“

Hop ho! Aká je to hádanka? Veď je to dolomán

---

*) V originále doslovne slovensky.

z Gortvy. Sluha je iný, ale dolomán je ten istý. Nuž ako to môže byť? To môže len tak byť, že dolomán sem doniesli a zabudli s neho sotref nápis. Pomaly som ešte niekoľko kusov poznal z gortvanských uniform. Do čerta, tieto vandrujúce libérie sú trocha zvláštne!

Ale som už nemal času rozmýšľať. Svadobný maršal, Slimócká, začala usporiadať pochod, všetkých nás do radu postavila.

Ja som šiel vopred s ovenčenou bakulou. Za mnou viedol mladuchu Štefo Domorócy.

Potom nasledoval mladý zať s Vilmou Nedeckých.

Malú Marienku Čapických viedol driečny Fraňo Čathó.

A tak ďalej, v dlhom rade, — ale neviem, v akom poradí, lebo som len raz pozrel nazad, keď sme šli od matrikára do kostola. (Ostatne i notárov byt, i kostol byly len niekoľko krokov vzdialené od starobylého, rúcajúceho sa kaštieľa.) Totiž od včerajšieho dažďu spravila sa malá mláka na ceste, ktorá ešte nevyschla, nie na väčšom priestore ako je koža byvolova, ale z jednej strany pre záhradný plot plebánov a na druhej strane cesty pozostalý hrnčiarsky voz nedala sa mláka obísť, veru do nej musela vstúpiť s jej bielymi atlasovými topánkami i mladucha. Dar-mo blúdi jej duša v siedmom nebi, jej nôžka len tu drobčí na šedej gule z blata.

Ja som jednoducho preskočil s mojimi dlhými nohami a nenapadlo mi o iných sa starať.

„Bravo, Domorócy,“ bolo počuť odrazu za mojím chrbtom. Aj desiatí vykrikovali: „Bravo! Bravo!“

Nato som sa potom obrátil, zvedavý, čo to má byť? Nuž Domorócy odopnul svoju mentieku višňovej barvy a rozprestrel ju nad kalužou. Krásna mladucha usmievave stúpala po nej. To bol jej prvý úsmev pod vencom.

Domorócy potom, tak som počul, tam nechal mentieku, kým len všetky dámy neprešly. (Myslím si, ako ju poutláčala Slimócká a na sto kilov cenená pani Ladislava Čathóva.) Konečne jeden zo sluhov zanesol mentieku domov usušiť a okefať.

Čo mám povedať o kostolnej ceremonii? Nestalo sa nič zvláštneho. Šablony, obyčajná vyšliapaná cesta ku „spoločnému chlebu a soli“ — med ani nespomínam, to je len na začiatku. Nechcem nudiť čitateľov s opisom podrobností obedu, bo veď každý bol už na svadbe a ešte nik tam hlady nezomrel. Vynechám všetky také veci, čo len prítomných zaujímaly, rušiace príhody, ako padaly taniere a šálky z rúk obsluhujúcich mládencov, ako obliat jeden z nich s omáčkou práve osvícenú domovú paniu a jej granátne barevné šaty, načo táto vykrikla: „Aké šťastie, že nemám parížske šaty oblečené.“ (Prozreteľnosť tak vynaliezavá premení najväčšie nešťastie na šťastie.) Pominiem spústu bon-motov a poznámok, čo sa v jednom okamihu zrodia i pominú, súc ako iskry krátkeho života, premlčím i prípitky, čo večne žijú ako večný žid a vandrujú od sobášu do sobášu; aj vlastnú povedačku ako starejšieho. (Kto ju chce počuť, nech ma zavolá za starejšieho.)

Či mám povedať, že ani mladucha, ani mladý zat nemali apetít? Ale veď je to samozrejmé. Amor jo

múdry bôžik, prevládze hlad, tohto zlého, násilného netvora, lebo by mnoho mohol škodiť, keby sa raz rozkríknul, že ku manželstvu treba aj špajz.

Nevyrušovaní, sklúčene sedeli spolu, často pozerali jeden na druhého, ale keď jeden hľadel, druhý sa odvrátil; usmievali sa, keď sa ich niekto dačo spýtal a veľmi roztržite odpovedali. Bolo vidno, že sme im na závalu. Andrej niekoľko rás pozeral na hodinky. Aj Katica sa viac rás spýtala:

„Koľko je hodín?“

„Ešte len päť minulo.“

„O ktorej ide vlak?“

„O jedenástej.“

„Viete to celkom iste?“

„Istotne.“

Keď hovorili, nehľadeli jeden na druhého; jeden na tanier, druhý na svoj prsteň.

„A o ktorej sa pohneme odtiaľto?“

„Po deviatej.“

„Nebude veľká tma?“

„Od toho závisí, či bude svietiť mesiac.“

„Mama, nevieš, či bude dnes svietiť mesiac?“

„Ah, Pane Bože, odkiaľ vám mám vziať svetlo mesačné?“

Baľko Königgrätz v dobrej nálade hovoril svojej žene:

„Čo ty vieš, prečo sa sputujú: či im je treba mesiac a či nie? Lebo mesiac je len zaľúbencom vzácny. Hm. Novomanželia sa už zaobídu bez telies nebeských. Nuž, deti, či vám je treba mesiac a či nie?“

Katica začerveňala sa ako slepý mak; Andrej spomáhlal sa prisvedčiť:

„Treba, treba.“

„Rád by vedel, kto sa bojí z vás tmy, hm,“ žartoval starý vojak.

„Ona,“ odvetil Andrej.

„Ona? Čo za ona? Či to tak treba povedať? Ejha! Povieš hneď: moja žena.“

Katica pozrela zľaknutá na Andreja.

„Nie, nie!“ šeptala potichu, zabraňujúc. „Pred takým svetom! Jaj, nieže!“

Vypuknul smiech a celá spoločnosť snažila sa diplomaticky z úst Katiciných vybrať zase slovo „muž“, ale nevypovie to za svet. Duša sa v nej smeje, kým hlavou krúti.

Pošetilé maličkosti, čo je na nich opisu hodného? Mňa sa nedotknú.

Pred lekárom je i veľká horúčka len jeden symptóm i tiché bitie tepny. Pred starejším je svadba len okamžité štádium v životnom vývine. Skúsený starejší je veľká líška a chladného ho nechá javiaca sa poezia. Všetko závisí od vývinu. I najväčší piják žil jedné časy výlučne na mlieku (dokiaľ bol kojencom). Videl som už hanblivé mladuchy, útle, krehké ľalie pred odtrhnutím -- a keď som ich po druhý raz videl, vtedy už taniere hádzaly do hlavy mužovej.

Len sedte sladko, zamyslene spolu, úbohé deti, opojené udalostmi pominutých minút, zvedavé na druhého, lebo keby ste inam hľadeli, mohli by ste zbrať, že próza už čihá na vás v doktorom kúte, alebo snáď v každom kúte, ako pustovka chystajúca sa dolu shodiť.

A už aj ide, ale ešte v úhladnom obleku. Milá je

ešte, teplá a vlúdna. Ale uvidíte, že po trochu ponecháva pekné šaty a raz zastane pred vami drzo, nahá.

Teraz ešte len major začína ju vopred tísnuť, lebo sa tak svedčí, tak to vyžaduje chic.

„Spravme si malý žart,“ vykriknul baťko Königgrätz vesele, keď sa už začala dvíhať dobrá nálada. „Dajte sem hárok papieru a nožnice.“

Papier hned našli, ale nožníc nebolo nikde.

Major sám skočil hľadať nožnice.

Takzvaná „skriňa so sto priečinkami“ stála tam v jednom kúte veľkej jedálne, jeden priečinko otvoril a odtiaľ vykotal jedny nožnice a jeden kľúč. Priečinko bol krem toho plný ľudských vlasov; lepšie obzrúc videl som, že sú to rôzne parochne, falošné brady a bajúzy.

„Pre Boha, čo tam major drží?“ spytujem sa môjho súseda Martina Šipekyho, ktorý mi do ucha šeptal:

„Dienerschaft.“

„Čo? Nerozumiem.“

Zábavný starec usmieval sa šibalsky a keďže mu víno jazyk rozviazalo, dal mi nazreť do šarišských mysteriov.

„Pomocou týchto briad a bajúzov človek podľa vôle môže utvoriť svoju Dienerschaft; spraví z toho istého človeka chlpatého portáša, úhľadného francúzskeho komorníka, anglického jazdca s bokom-bradou.“

„Ahá!“

Major zpät drobčil ku stolu; jeden hárok papieru rozstrihal na štvorhrany, potom vzal ceruzu a radom vypočúval hostí: Kedy si sa narodil, bruderko? Ne-

spriečaj sa, brat moj slatki.*) Povedz pravdu, neprebijú ti hlavu!“ S dāmami mal najväčší potrest, tie sa silno zdráhaly. Čo je to za nová bláznivosť od baťka Königgrätza? Ale on vesele si žmohl ruky. „Hneď uvidíte, uvidíte,“ a opätovne napomínal hlavne starších: „Správny rok povedzte, ináč obanujete.“

Keď už potom na každý papier napísal meno a rok narodenia svojich hostí, starý pán odišiel od stola.

Nezbadali, a hneď aj zabudli celý súpis. Veď tak poletovaly rozmanité témata, ako pestré motýle na lúkach. Prípitky, dišputa, prekárание sa premieňaly. A všetko to s istou ľahkosťou, veľkopanskou povrchnosťou, takrečeno len k vôli nálade. Lebo šarišský mladý človek neberie si ženu zo Šariša, tedy sa ani nezaľúbi do šarišského dievčata, najviac ak na šarišských dievčatoch učí sa dvoriť a navzájom šarišská slečna na šarišských mladých ľuďoch koketovanie. Všetko to je len hlavnou próbou, neide až do krvi, len pozakrýva ozajstný útok. Divadelné boje sú napokon príjemnejšie ako opravdivé. Veľká vášeň a veľký záujem potlačí v človeku, čo je jemné, čo je ľahunké a čo je pikantné. Ah, Bože môj, nemôže byť nič dokonalejšieho na svete, ako takí ľudia, čo nemajú inej túhy, len tej, zdať sa roztomilými a vznešenými a nemajú inej snahy, krom tej, aby sa ich sused alebo ich vis-à-vis čím najlepšie cítili.

Minulo sa var pol hodiny, možno i viac, keď baťko Königgrätz vrátil sa s tvárou skvúcou víťazoslávne, pustiac pred sebou sluhu v šurci, čo veľký koš vliekol.

---

*) Tak v pôvodine.

„Nuž, páni moji,“ započal baľko a oči jeho sa ligotaly a usmievave hľadely na zadivené tváre, „urobme si dobrý žart, každý nech okúsi úrodu Tokaja z toho roku, v ktorom sa narodil.“ (Mľasknul jazykom.) „Chudobní sme, ale dobre žijeme.“

S tým začal vykladať z koša malé tri decové sklenice, naplnené tým roztopeným zlatom, čo sa menuje tokajskou esenciou, pred každého poloziac sklienku s prilepeným menom a rokom narodenia.

„No, to je vskutku kniežacia myšlienka!“ zvolal som, okúzlený týmto mámivým dobrobytom a lúbeznosťou nápadu.

„Len to je škoda,“ podotknul starec, rezko bežkajúc koľo stola, „že už na dol nebudem môcť dlho žartovať. O rok o dva môžem mať takých hostí, ktorým už neviem dať. Choďte, synku, ku filoxére! Na h o r ale dobre stojíme (zas mľasknul s jazykom) a nedal by za moc, keby som mal vyše storočných hostí... zpät by som ich omladil... Ah, mali ste sa dávnejšie narodiť, amici.“

Potom si sadnul na svoje miesto, naplnil svoj pohár z úrody z roku 1825 (vtedy sa narodil v Prešove), a v nastalom tichu takto hovoril slávnostne:

„Tento pohár vyprázdňim na zdravie mojej milej pastorkyne, Kataríny Bajnócy, ktorú ja tak obľubujem, ako by bola mojou vlastnou dcérou; želám, aby v jej manželskom stave bola šťastná. A verím, že bude, lebo prvá podmienka blaha: sladké city lásky vás spojujú, milé deti moje. Ale to je ešte nie všetko. Mladosť netrvá dlho — tu sme my na to príklad, ja a vaša matka.“

„Štefi, nebuď nezdvorilý,“ riekla v to Lažányiová.

„Muž len raz zomre,“ pokračoval báto Königgrätz nevyrušene, „žena naopak dva razy. Keď sa zostarne a keď skutočne vydýchne svoju dušu. Na moju česť hovorím, že len prvá smrť je jej ťažká, druhú už snadno vydrží.“ (Hlasná veselosť.) „Preto ja hovorím, že mladosť treba doplniť.“

„Ako bajúzy bradou!“ vpadnul do reči rozpustile Edmund Kevicky, nie bez dôkladnej narážky.

Sám rečník sa zasmial, od smiechu ho zachytil podľa zvyku astmatický kašeľ, toho koniec bolo treba vyčkať.

„Tak, tak. Pravdu mas, pan brat.*)" Ako bajúzy bradou, tak treba krásu doplnať, ale nie z apotéky, lež z dobroty srdca. To je fundamentom dobrých manželstiev. Drahá dcéra moja, Katarína! O jednu dve hodiny opustiš rodičovský príbytok, možno na večnosť, aby si si nové hniezdo zbudovala; prijmi, srdce moje, na cestu túto moju radu.“

Lažányiovú to dojalo a plačúc hodila sa o stôl.

„Nechcel by som byť matkou,“ mrmlal starý Šipeky.

Sám baťko Königgrätz bol dojatý a voľačo mrvil v očiach, ale potom pokračoval:

„Ale to je ešte nie dosť, cítim, že moje povinnosti s týmto sa neskončili. Mal som ja raz znamenitého plukovníka, istý gróf Kožebrovský, úbohý poľský šľachtic, ktorý tak hovorieval, hlavne ku koncu mesiaca: ‚Keby som sa ešte raz narodil, Štefi, ob-

---

*) Tak v pôvodine.

zrel by som sa v izbe, či jest v nej Wertheimová skriňa a keby jej nebolo, nuž (ako, že to mám povedať?) nezrodil by som sa. Nuž, áno, Wertheimová kasa. Peniaze, peniaze, čo sú fundamentom vojny, bez peňazí niet vojny. Ale to už Montecucculi povedal. Darmo je, každá múdrosť vinde od vojakov. Lebo ja zas to vravím, že bez peňazí nemôže byť ani pokoj, aspoň rodinný pokoj a mier. Preto teda, čo odo mňa vystane... koľko vystane...“

Ale tu už neovládal pokračovať, jeho statočnú červenú tvár zaplavily slzy a ľavou rukou (v pravej držal pohár) nervózne vytrhnul zo svojho waffenroku jedno písmo.

„Tu je jeden obligátor,“ blabotal trhave. „Na päťdesiat tisíc zlatých... môj syn drahý...“

Išiel k Andrejovi a oddal mu.

„Odlož, onedlho... onedlho.“

Celá spoločnosť povstala a oduševnene aplaudovala. Mnohí išli k nemu a stískali mu ruky. Sám Andrej sa naklonil, bozkal mu ruku, nato on objal Andreja a dlho držal mu hlavu na svojich prsiach... Andrej chcel vrátiť obligátor.

„Nie, nie,“ vykriknul s odmietavým posunkom. „Nerob mi trpkosť... Bolelo by ma, keby som ťa mal prázdnu rukou preč pustiť. Nie, nie! Viem ja, čo je povinnosť.“

To bolo vskutku hodné tokajskej esencie. Rozjarená spoločnosť si štrngala a vyprázdnila božskú tekutinu.

Každý velebil majora: „Ale veď je to znamenitý človek! Keď aj nepochádza od veľkých predkov, ale opravdivé gavalierske srdce bije v ňom.“

„Ešte keby to bola vlastná dcéra,“ mienili iní,
„ale pastorkyňa! Preca je to krásna vec.“

„Zvlášť v tejto fin de siècle dobe.“

„Nech žije baľko K niggr tz! Nech žije! Nech žije!“

Mňa samého dojal zaujímav priebeh a naplnil istou obavou, že náš priateľ Andrej snáď nezostane na tom poli, kde sa u jeho meno pekne zaina dvíhať a pfdesiatistiscov veno ho aspoň na čas odvedie tu, kam ho aj tak socaj prrodn náchylnosti, do periferie špicatých topánok a do gentry-kasína.

Iiel som k nemu aeptal do ucha:

„Gratulujem, pane nbob, ale preto pero netreba ete sloiť. Dobr je to nástroj.“

Pozrel na mňa a krotko, ale preca s istou prevahou sa usmial, ako by riekol: „Ale, prosím, nebute tak naivn.“

Star apick sedel na eravom uh, zaerveal sa pod tým vjavom; rozulene obracal s prstami rd medvea na svojom hrdle, lebo i on nosil tento rd, ako i viac starich pánov. (Kniea anhaltsk, ktor m varii majetok, kad rok strávi v stolici niekoľko tdnov a vtedy vdy rozdá zo svojho rádu medvea zo pr exemplárov.) Raz aj stal, že bude hovoriť, ale ako by si rozvil, nepovedal ani slova, len jednému sluhovi poeptal osi, a ten ho viedol kamsi ľavmi dvermi.

Sotva sme to zbadali, u sa aj vrátil, driac v ruku papierov listinu; hlavu hrde vystrel, oi sa mu nezvykle leskly cez okuliare, o si zabudnul na nos. Prosto kroil k mladche a zastal pred ňou nie ako oddan te, le ako rytr Lancelot.

„Moja drahá nevesta!“ hovoril slávnostne a tak chladné bolo jeho slovo ako nejakého panovníka, „Čapickovci neradi donášajú isté otázky do popredia, ale isté otázky jednako prídu, zčiasťky samy, zčiasťky ich za vlasy vytiahnu. Ale to je jedno.“ (Nekonečná trpkosť rozliala sa mu po tvári.) „Hlavná vec je, že s nadhodenou otázkou treba sa zaoberať. Čapických kosti ležia na všetkých bojištiach krajiny; my nemáme potrebu na rodinnej krypty. Iba pre naše ženy.“ (Posmešne žmurkal na oproti sediaceho baróna Kramlyho.) „Áno, naše kosti ležia na bojištiach, moja milá, a som presvedčený, že by každá kosť sa hnula, keďby jeden Čapický nerobil to, čo je povinnosťou jedného Čapického. Prijmi, dcéra moja, odo mňa vďačne tento úpis na šesdesiat tisíc zlatých, nech ti bude na ihly.“

Chudina Katica ani nevedela, čo hovoria, len prevzala dokument a tam ho držala a mädlila v ruke spolu i so šatôčkou.

Spoločnosť výskala od radosti.

„Opravdivý gavalier,“ vykrikol Paľo Garzo, „aj tým bude, kým len jeden kus z neho zostane.“

„Pán je pánom i v pekle,“ podotknul Jurko Pruskay de genere Tašš.

Mnohí povstali a bežali gratulovať mladému zafovi. Aj ja sám premenil som svoju mienku o jeho budúcnosti.

„Teraz už aj ja hovorím: dolu s perom!“

„Aj vy to hovoríte,“ pozrel na mňa pochybne. Zdalo sa mi, že chce volačo povedať, ale potom si rozmyslel a len to sa spýtal: „Prečo to vravíte?“

„Lebo pädesiat tisíc je ešte nič, ale stodesať tisíc je už dačo. A konečne pohodlnejšie je novinky čítať ako písať.“

Baťko Königgrätz bežal k deťom s veľkým oduševnením: „Teraz ste už zaopatrení, — saperlott, dobre zaopatrení.“ Potom starého Čapického objal láskyplne: „Ztromfoval si ma, milý brúderko, tyraňsky*) si ma ztromfoval“ a zas mu kvapkaly slzy. Čapický pohrdave trhol plecom:

„Vtedy by si bol videl, Königgrätz, keby ešte jestvovaly Čapickovské domínia. Tak myslím,“ doložil opatrne, „keby ešte všetky boly pohromade.“

Tak to znelo, ako keby päť šesť domíniov bolo ešte i teraz pospolu. Medzitým sa zvečrelo. Odrazu doniesli sviečky vo veľkých strieborných girandoloch a čiernu kávu. Začali vstávať od stola. Mladucha a mladý zať vstali, ako aj vážnejšie dámy a páni, ale mládež, výbornejší pijáci, s krikom žiadali, aby tu mohli vypíť kávu, lebo má nasledovať „post caffam“, keď odpadnúť, čo je chrobačné, ako z klietky vypustený vták, roztopašne rozprestrie svoje perute dobrá nálada.

Jedna čiastka dala sa do karát. Staršie dámy zasednú si po kútoch na kanapká, do fotelov a v pikantnej omáčke pretriasajú skúsenosti dňa. Počúť šuškanie:

„Pekné veno dostala.“

Tiché, udusené smiešky preseknú trhavé polslová. Potom zas hovoria, potom sa zase smejú.

---

*) „Tyraňsky“ — v Šariši toľko ako: veľmi.

Domová pani nie je dnu, lebo s mladou ženou je ešte mnoho práce. Všetku batožinu treba spolu baliť a vopred poslať povozom na železničnú stanicu. Mladá žienka vyhľadá ešte raz, možno naposled, svoju panenskú komôrku, sosníme s hlavy veniec, biele šaty (o ktorých ešte toľko raz bude reč v dlhom živote), odopne si s hrdla smaragdový šperk, čo jej mladý zať doniesol, vloží starostlivo do pošvy, potom vyhliadne zo svojich toaliet cestovný oblek makovej farby, aký už staršie ženy nosia, aby na železnici nezbadali že sú na sobášnej ceste. Z klobúkov si tiež vyberá najprístojnejší. „Podaj mi, mama, ten čierny s bodliakom.“ „Ale, netáraj, takou starou fa robí.“ „Práve preto, mama.“

Kým sa mladucha a mladý zať preobliekajú, sluhovia povynášajú nábytok jedálne, vlastne by mali vyniesť, ale „post caffanum“-kompánia nedozvolí. Im domový pán nerozkáže; nech si dom odnese, jestli môže, ale oni tu zostanú a neprepustia svoje miesto tanečníkom.

„Nuž nič; š e c k o j e d n o,“*) privolil baľko Königgrätz. „Korhelia majú pravdu, tým sa aj Pán Kristus vystúpi. Povynášajte náradie zo salóna; tam bude tanec.“

Aj ho začal potom sám baľko Königgrätz, po starosvetsky drobčiac so Slimóckou, ja sám som medzitým v cestovnom obleku prišlú mladuchu v čardáši povykrúcal; ustatá bola chuderka po rozčulení dňa, dychčala. Krem toho som videl, že aj Andrej sa zjavil a hľadá Katicu, nuž som ju k nemu zaviedol.

*) V originále doslovne slovensky.

„Tu je tvoje žieňa, oddávam ti ju.“

Andrej ma pojal do jedného výklenku.

„Zapečatený balík položím do vašej izby. Velkú službu mi preukázete, keď to zaniesete do Prešova a zajtra oddáte riaditeľovi sporiteľne, pánu Samuelovi Kubányimu, a späť vypýtate moju poistenku. Urobíte?“

„Samozrejme.“

„Vec je tak dôležitá,“ podotknul, „že to môžem dať len do istých rúk.“

„Môžete byť spokojný.“

Čas rýchlo uháňal ako pobláznene. Ani sme nezbadali, len keď prikvitla doba najdojímavejšej scény. Veľké kukučkové hodiny deväť zakukaly, štvorka so skleným kočiárom zastala na dvore. Ačpráve nebolo nič vidieť, len počuť hrabanie koní, lomoz štvorieň; vonku bola tma ako v rohu, mesiac nesvietil, hviezdy nemihaly, ťažké tmavé oblaky ťahaly sem i tam, krížom krážom po nebi, ako keď hnedé barvy spolu stečú.

V izbe kartárov, pri stole korheľov všade sa roznieslo:

„Novomanželia odcestujú.“

Jeden impostor (zpomedzi korheľov) mlasknul jazykom a začal si hrdlo gargarizovať áriou z opery nasledovného začiatku: „Oh, noc, ty dozvieš sa...“

Uškľabili sa, smiali, ale preto nechali tak pitie, hru, všetci sa dohrnuli do salónu, aby ich ešte raz videli a sa odobrali.

Baľko Königgrätz práve teraz vydal rozkaz, aby vzhľadom na tmu, jeden zo sluhov s lampášom pred kočiárom jazdil, Krivday (prešovský profesor, učbár fyziky), čo predtým vyprázdnil pohár na dúšok, stal sa shovorčivým a začal vysvetľovať, že pri lampe, čo

jazdec nesie, len kôň jazdcov bude vidieť a nie kočič hyntova, kdežto práve tohoto praktického cieľa dosiahnutie sa kontempluje; podľa jeho názoru lampa by sa mala zavesiť na chvost jazdcovho koňa.

Okolostojací sa smiali, ale baťko Königgrätz sa zdržiaval a shovievave hovoril:

Nedalo by sa previesť, pane Krivday, isteže sa nedá previesť.

Zástupca vedy sa nadurdil:

„Vy nemáte smysel pre vedu, páni moji. Mali by ste vyrátať silu a pôsobenie blesku a hneď by ste videli, že lampáš by mal miesto na chvoste koňovom.“

„No, no, pane Krivday! Ale keď si kôň s chvostom začne muchy obháňať, čo bude potom s lampášom?“

Krivday opovržlive mrmlal čosi o nevšímaní vedy v takzvanej strednej triede, potom i on ta sa priplichtil, kde bol najväčší stisk, kde sa mladucha citlive odberala od svojej matere, húževnate objímajúc jej hrdlo; bozkávala ju, kde dosiahla: tvár, oči, pery. Ej ozaj, kde je starý Šipeky? I teraz by povedal, že by nechcel byť matkou?

Len platina sa dá ešte väčšmi rozťahnuť, ako opis veselia. Ale ponevác novomanželia odcestovali, už je nie hodno viac.

Zábava ešte trvá, mládež tancovala, vážnejší element hral na ferblu, sluhovia jednotaj nosili čiernu kávu, likére, kvaterky, a od polnoci korheľskú polievku, hriančený chlieb, limonádu a všelijaké tíšiacie a dráždivé prostriedky. Domová pani ku čiernej káve dala servirovať i jeden ibryk čokolády, každého nahovárajúc, aby za jednu lyžku dodal do svojej šálky.

„Uvidíte, akú príjemnú chuť jej dá. Ja som zprvu nechcela veriť Štefimu, ktorý u anhaltského kniežata takto pil kávu. Ale naozaj ju robí delikátnou. Ah, tí kniežatá! Vedia tí, od čoho muchy dochnú.“

Nikde som nevidel tak elegantnú veľkodušnú ferblu, ako tu. Tak zachádzali s peniazmi, ako by každý mal doma pres na banknóty. Keď niekto ťahal veľkú „cvernu“, s opravdovou rozkošou pozerali na to spoluhráči, ako by zo srdca sa tešili jeho úspechu. „Hurrah, pekný ťah bol, ale si nevedel dokonale využiť tvoje karty, ešte si mal späť udreť;“ len kto vyhral, smietol bankovky mrzute, ako by mu nebolo milé, že ho šťastie tak škarede podporuje. Niekedy minuly sa dakomu groše a nastalo v tomto kruhu: „donesiem, beriem,“ ale aký vznešený bol v tomto kruhu pán „Donesiem“. Inde postrach hráčov, tu ale pán „Donesiem“ bol grand-seigneur. Kým som tam sedel pri nich, Bogozy báčimu vyšly peniaze, tricať zlatoviek mal dať do kasy, ktorú ťahal Kevický de genere Kund.

Bogozy báči vyňal peňaženku.

„Môžeš, fráter, premeniť tisícku?“

„Horký,“ odpovedal Kevický nevrle. „Sami potrebujeme drobné.“

Nik nemal premeniť tisícku, na čom sa Bogozy rozpajedil.

„Žobrácki psi ste,“ mrmlal, „musím sa ku šťastiu obrátiť,“ a do tých čias „donášal“ že keď som sa znovu vrátil ku stolu, už hromada peňazí ležala pred ním.

Pri ostatných stoloch hrali sa v taroky, oveľa nižšie od ferbly. Tu tedy boly dovolené všelijaké figle,

šibalstvo, diplomtizovanie, lebo tu nie ziskuchtivosť mala zástoj, ale „virtus“. Gavalier cíti takéto jemné rozdiely. Všetko vyblabotali, pravdaže in Blumen. „Krátky“*), vydávajúc, škrabal hlavu a mrmlal: „V ktorej vode sa mám utopiť?“ (To toľko značilo, že nemá „sengl.“*) „Vesele dudá Portugál“ znamená, že dobrú barvu vydali. Keď „dlhý“*) partner vyriekne:

„Vrany lietajú v krdle,“ je zrejmé, že má z vydatej barvy viac karát. Keď ale to opakuje „mein Herz, was willst du noch mehr?“ i blázon uhádne, že treba červeňa priniesť. Ale pokiaľ táto tarokovú „zlodejskú reč“ všetci partneri dobre poznajú, také táraniny netvorí podľa tarokového kodexu nekorektnosť, lebo rovnako škodí a osoží všetkým. Zajímavá je, s psychologického stanoviska, tá ich obyčaj, že v kritických rozpoloženiach razom na slovenčinu obrátia diškurz, čo je zas nie „dolus“, len im vrozený popud, lebo všetci štyria vedia po slovensky.

Trval tedy tanec, hra, pijatika až po ohlasy kohútov. Vtedy sme sa potom začali domov sberať, hoc baľko Königgrätz a jeho žena aj vtedy modlikali, aby sme nekazili spoločnosť.

„Ale veď sa už brieždi.“

„Oj nie, horkýže.“

Baľko Königgrätz všetky hodiny dal pozastavovať, aby nekonfundovali hostí.

„Ale veď už kohúti spievajú.“

---

*) Hviezdičkou značené slová sú technické termíny tarokovej hry. „Krátky“ partner má málo, „dlhý“ viac tarokov. „Sengl“ znamená z niektorej barvy jedinú kartu.

„Oni nehlásia ráno, bracišku, ale nariekajú; z ich rodu mnohí vzali tu dnes skazu.“

Všetko darmo; hromadné a rozhodné vystúpenie malo úspech; na úsvite konečne sa podal major, na naše veľké modlikanie dal placet k úkazu, aby kočišia priahali. Nemilo to robili, boli všetci doľahani.

Pomaly staly do radu nádherné štvorky s franforcami, cifrovanými štvorňami. Radosť bola hladieť na ne, keď ich širovali na dvore. Lampáše behaly v rannom šeru ako svetlonosi. Daktorý kôň zahržal, daktorý kočiš zahrešil; nemohol najst alebo kantár, alebo bič.

„Nuž a mňa kto vezme do Prešova, lebo môj kolega je už ďaleko.“

„Ja, ja, ja.“

Odrazu i šiesti sa ponúkli. Ale ponevác Bogozyho záprah stál na prvom mieste, na jeho koč dal som si vyniesť môj kufor.

Len keď sme už sedeli, sišlo mi na um:

„Ale veď ty neideš do Prešova.“

„Ba áno, ta idem.“

„Ako to? Ak sa dobre pamätám, včera si sa za Solnohradom pripojil k nám z voľaktorej dediny.“

„To je pravda, jednako idem do Prešova; o deviatej musím byť v úrade.“

„Tak? Ty si úradník.“

„Bohužiaľ,“ odvetil Bogozy.

„A kde?“

„Pri sédrü,“ riekol omrzle.

„Predseda sédrie?“

Zasmial sa v dobrej nálade a udrel ma v chrbát.

„Som protokolistom v pozemkovej knihe, keď chceš práve vedieť.“

„Neblázni! Nedám zo seba blázna robiť. Pozemko-knižní protokolisti nechodia na štvorke.“

Bogozy stal sa od vína shovorčivým a úprimným.

„Daj mi, prosím, ohňa,“ povedal a zapálil si na cigarku.

Tichá bola noc a tmavá ako žúžoľ; vetrik nepodúval, zápalka horela ani v izbe. Zľava lažanský les hučal jemne, tajomne, za nami hrmot desať dvanásť štvorzáprahov vyrušil hlboko odpočívajúcu prírodu, že sa zdala svíjať zem; a od dupotu koní, štrngotu náčinia a brinkania hrkállok zobúdza sa les.

„Štvorzáprah!“ vrátil sa ku tématu Bogozy. „No pravda, štvorzáprah! Je len malovaný, brúder. Môžem ti povedať, že je malovaný a len pri lampách ho vidno. Ale ty si ešte „zelený“, bracišku. Na moju česť, zelený si, kamarát. Oh no, hneď ako svitne uvidíš, ako sa rozsypú tie štvorky. Hehehe. Môžem ti povedať, že si kapitálny človek. Daj mi, prosím, ešte jednu zápalku. Počul si niečo, amice, o profesorovi Hatvanimu?“

„Akoby nie?“

„Nuž a to vieš, keď z jednej svojej veľkej trakty dal domov zaniest svojich hostí, každého na elegantných hrkáľkových sánkach, o štyroch koňoch. Ráno sa potom doma našli pred prahom a mali nohavice celkom ošuchané, lebo ich čert tak ťahal za nohu po kamennej dlažbe — už nakoľko jestvuje v Debrečíne kamenná dlažba...“

„O tom som vskutku čítal.“

„Nuž vidíš, takého čerta máme my v Šariši a obzri si nás, keď sa vyjasní. Ja sa už v susednej dedine začnem lieniť. Uvidíš. Hej, Janku,“ potriasol na boku driemajúceho inaša, „ďaleko su eščik Vandice?“

„Das dobrej pul hodziny.“

„Blazen ši, tu maju bic.“

„Ozdaj dobre znam muj valal, pan veľkomožny, aj calu okolicu. Do Vandic eščik dužo.“

„Tak potom, co to tu za valal nablizku?“

„Nit tu nič.“

Hlasitý štekot ozval sa nato z diaľky asi tisíc krokov. Ani nie jeden štekal, lež päťoria šestoria odpovedali si navzájom s väčšej, menšej diaľky, ktorý tenšie, ktorý hrubšie.

Janko si drel oči.

„Naj som Kubo, keď tu nit našeho valala,“ a zdivený uprel oči do brieždiacej sa noci.

Bogozy ma vesele tasil do boku:

„Tohto som bláznom zrobil so štekotom,“ šuškal mi (lebo z brucha vedel tak umele brechať), potom zas zabrechal raz, dva, vždy bližšie a bližšie, ale dedina len sa nechcela zjaviť, čo ešte do väčšieho údivu donieslo Janka, ktorý teraz už naprosto na mátohy myslel, zuby mu sekaly, zostrašený mocno sa držal železnej ohrady sedadla.

Zadlho preca sme dorazili do Vandíc; koč zastal pred domom s päť oblokmi a škridlicou na streche Janko skočil s boku, odpriahol prvé dva kone a pokojnú dobrú noc prajúc, odviedol kone cez bránu, čo sa vŕzgajúc otvárala.

„Dam pozdravic pana Weissa a dzekujem,“ volal

za ním Bogozy a potom mňa upozornil: „Tak či vidíš ako sa začína lienenie? Inaš a dvoje koní už sú preč.“

„Ach, ach,“ krútil som hlavou začudovaný, hľadiac za stupajmi koní, „ale čo je to biele popri nich?“

„Nuž to je, priateľu, Janko v košeli a gatoch, lebo inašskú huňu zobliekol, tu nechal; nie je jeho. Tu je nič nie tak, ako vidíš.“

„Tak oblek je tvoj.“

„Ani to nie,“ mrmlal, „aj ten je vypožičaný.“

Niekedy, keď sa opustil a nedal pozor, veľmi zle hovoril maďarsky,*) ale keď si rozum nabrúsil, sotva spravil značnú chybu.

Hlava mu klesla na prsá, ani on nebol zo železa, občasné chrápanie svedčilo, že blúdi v blaženejšom bytíu, sliny mu tiekly dolu bradou, vlasy rozčuchrané ovisly mu čelom, len pre hegnutí voza vrátil sa z ríše snov do Šariša; otvoril oči a zas ich zažmúril. Dvoje koní vesele uberaly po zaprášenej ceste. Teraz už husto prišli dediny, v Gortve počul som hulákanie na rozlúčku, ktoré zjavne starému Čapickému platily, ale mne ani nenapadlo, aby som koč zastavil. Svitalo. Čím ďalej, tým lepšie bolo vidieť cestu, polia, na ktorých len steblá kukurice a maky vyčnievaly tu i tam, ako by jedna kompánia vojakov s bajonetom stála tam v haptáku. Nebo začalo sa zoriť od východu a štiplavý ranný vietor natriasal konáre popri ceste

---

*) V predošlých riadkach ukazuje autor zlú maďarčinu Bogozyho:

„Itt sem mi se nem ugy van, amint látod.“

„Ugy? A ruha a tied.“

„A z s o n e m,“ dűnyögte, „az is kölcsön van kérve.“

nasadených stromov; očividne začala sa belet príroda, ale táto belosť bola horšia od čierňavy; bola osuhel, čo obliala dedinské domy (ako by na mlieku muchy plávaly), pokryla hrebeň Šimonky a zastrela za nami idúcich. Nič nebolo vidno, len kočiša, chrápajúceho pozemkoknižného protokolistu a zadné lopatky koní.

Na úzkej do Solnohradu vedúcej ceste ktorýsi pochabý nad cestou visiaci konár udrel tvár Bogozyho; vzbudil sa.

„Čo je to za neočatosť! Ejha!“

Vytrel si z očí sen a poobzeral sa. Teraz už bolo celkom jasno, i mlha sa roztrhala, vidno bolo veže Prešov.

„Keho frasa! Už sme tu? Baštrancia! Dobre idú tieto koníky. Ale tu dobre bude postáť, dočkajme pri krčme ostatných. Trocha terkelice bude opravdovým balzomom. Hej, Paľo, zastaneš pri karčme!“ Solnohradská krčma, ktorú zdobil visiaci konár z borievky, bola ešte zatvorená.

„Skoč dolu, Paľo, a vkopni dvere.“

Paľo, kočiš, soskočil s boku a začal buchotať, o chvíľu otvorily sa dvere a privliekol sa v papučách, v nedbalkách žid s veľkou bradou. Zazrúc panský phaeton, sňal čiapku, priblížil sa a predstavil:

„Ja som Kohn.“

„Ja som nie,“ odvetil Bogozy s aristokratickou nadutosťou. „Doneste pol litra terkelice.“

Onedlho rozvinuli sa za nami idúci. Ale pre Boha, ako tí vyzerajú? Kam sa podely lesklé, vyfintené ekvipáže? Len asi štyri kočiare prišli, ale všetky o dvoch koňoch a na nich sedeli sedmoria, osmoria,

naprataní ako slovenskí ženci. Hrdí páni so skvelými menami, Kevickovci, Pruskajovci, Nedekovci, Nickovci, ktorí všetci na zvláštnych povozoch išli včera a tak sa vracali dnes. Nuž vskutku dajaký zlý džin prehltnul idúcky ich frkajúce, ohnivé kone, cifrovaných husárov, ako to Bogozy vypravoval. Popri kočiároch jazdil Štefan Domorócy, nedbale pustiac kantár Blackstona. Sám chýrny Blackston sa mi nezdal byť súcim do maštale Metternichovej (včera som sa díval naň okuliarmi napnutej ilúzie, dnes ilúzia už mizne). Hlava je nie pekná, nohy má zafačované, členky nemá dosť široké, spodný článok má veľmi strmý, slovom obyčajný lacný kôň.

Na poslednom voze sedelo ich najviac. Ježiš Maria, čo sú to za jedni? Nini, Cigáni, prešovská banda, nazadku cymbal priviazaný k šaragle, napredku basy, ako veľký komín.

Stretnutie sa pred krčmou bolo srdečné. „Dobre rano, pracele, dobre rano!“ Gavalieri poskákali, s čerstvým úsmevom, dobrej nálady, veselého rozmaru; ale tváre, odev boly pokrkvané, goliere špinavé. Neurobili na mňa ten nekonečne vznešený dojem, čo včera.

„Hollá, krčmár, terkelicu!“ (Hm, včera im ani Prunelle Naltet nebol dosť dobrý.)

Prišly flaše radom, Kohn nestačil donášať: i Kohnová vyšla zo svojej ohrady a pomáhala. Domorócy sa rozvirgal!

„Hej, more, sem s tými nástrojami! Skoro dajakú smutnú nôtu! Najsmutnejšiu.“

Okamih netrvá dlho a už boly v ruke husle, bráč, flauta, všetko. Babaj primáš, šibalsky sa usmial, po-

tom začal hrať Gott erhalte (ako by to bola najsmutnejšia nôta).

Páni sa smiali na žarte Babajovom, bruchá si držali, ale na kone malo to veľký účinok; odrazu začaly na takt hýbať hrdlom a nohami, a paripa Domorócyho dala sa na tie zvuky do execírky, sklonila hlavu na hrud' a také pravidelné piruety produkovala, že by ju bol hocktorý generál obdivoval.

„Čo sa týmto stalo?“ spytujem sa zadivene.

Bogozy mi šeptal do ucha:

„Nuž nevidíš? Samé honvédske kone; vypožičané od eráru.“

Veľké belmo spadlo mi s očú; odrazu sa ma chytilo všelijaké podozrenie a keď sme sa znovu vyterigali na vozíky, na krátkej ceste do Prešova kládol som milému Bogozymu križové otázky.

„Nuž a títo páni kam idú? Veď tí včera všetci prišli z dedín.“

„Lebo ešte predvčerom vyšli von, pripraviť sa k veseliu, ale vlastne sú prešovskí úradníci.“

„Aj Pruskajovci?“

„Tí sú pri katastri.“

„Nemožno! A Domorócy!“

„On je pisárom pri stolici.“

„Nuž a Kevický?“

„Kontrolór pri bernom úrade.“

„Prestaň, starý, zblazniem sa.“

Bogozy stiahnul plecica a medzi oči mi fúkal dym z cigary.

„Nuž a tie štvorky,“ zvolal som, „tá nádhera, skvost, ligotanie, havanna-cigare a všetko, všetko?“

„Dym a para. Štvorky byly vypožičané. Odtiaľto náčinie, od inokadiaľ prvé dva kone, ztamtadiaľ zadné dva kone, so štvrtého miesta tilbury alebo sand-laufer.“

„Ale veď je to obyčajné klamstvo!“

„Paperlapap!“ vpadnul do reči Bogozy prudko. „Ale nuž kohože by klamali? Veď každý vie o druhom, že nemá štyri kone. Títo dobrí chlapci všetci len formu zadržia spolu so mnou... pekné staré formy. Veď je to tak milé, aké zlo mohol by si v tom najst?“

„Azda len nechceš povedať, že pädesiat tisíc majovných zlatoviek...“

„Nuž áno, i to je forma.“

„Čo? Obligátor...“

„Nestojí päť groší. Königgrätz nemá nič na svete, len malú penziu. Dosť veľkým oslom bol, že si nepýtal dačo múdrejšie od kráľa, ako komorníctvo; bol by to dostal. Ale ten neborák je taký márnomyseľný ako dáka stará dvorná dáma.“

Pot mi tiekol s čela, oči mi na široko napuchly od zadivenia.

„No to je pekná historia, ale s úpisom Čapického sa vari vec ináč má?“

„Oh jaj,“ smial sa Bogozy, tak chutne, podobne hučaniu vodopádu! „Čapický je potiaľto zadlžený.“

A ukazovákou dotýkal sa hrdla.

„Ale tak zavádzať úbohých novomanželov!“ hútal som, znovu a znovu vrátiac sa k tomuto mámeniu, pomýšľajúc na všetky tie udalosti.

„Hlupstvo! Novomanželia dobre vedeli, že tie úpisy

nestoja ani fajku tabaku, ale aj im sa páčila, aj ich utešila vznešenosť formy.“

„A hostia?“

„No aj tí všetci vedeli.“

„A preca výskali oduševnene.“

„Rozumie sa. Lebo my Šarišania nestačíme myslieť na našu chudobu, na to miesto vždy z toho držíme hlavnú próbu, čo a ako by sme robili, keby sme boli bohatí. A keď sa podarí predstavenie, tešíme sa mu, aplaudujeme si a keď vidíme, že to cudzinec za skutočnosť uzná, vidíme z toho, že sme hrali bezvadne.“

„Počkajže,“ zvolal som, pochytiac ho za ruku, „teda v tom z Paríža prišlom feršlágu... neboly obleky od Chatelota?...“

„Ale, horkýže. Ani tam niet krajčírca menom Chatelot. To celé je len dobrým nápadom. V tom všetkom len to bola pravda, že feršlág bol vskutku feršlágom. Ale napokon,“ a teraz odrazu nečakane hrde zdvihol hlavu, „toto je u nás zvykom a zvyky sú v každom páde úcty hodné, milý bruderko. A čo sa týka merita veci, keď aj nepatrí niečo jednému lebo druhému alebo tomu, u koho ho vidíš, ale doista patrí niekomu; lesk, nádhera, skvosť, živosť, nežnosť, nenútenosť, prostosrdečnosť, panské allury, kone, striebro, grify, šľachetnosť tónu to je naše, všetkých nás. Len je podelené a keď to príležitostne umele na kopu snesieme, čo koho do toho? Je to pravda, či nie? Ale sme už tu. Rozkáž, kam ťa mám složiť?“

•

Vo včerajšom hostinci som sosalnul a prv než by som bol na poludnie domov odcestoval, predpoludním vyhladal som pána riaditeľa Samuela Kubányiho v miestnostiach sporiteľne, aby som mu odovzdal Andrejom mne sverený balík.

Malý hrbatý človek vlúadne sa usmieval, keď som sa mu predstavil. Chcejúc ma ponúknuť, vyňal z vačku tobolku na cigary, na ktorej bola včela, symbol sporivosti, s emailom znázornená. Tak čudné mi bolo po toľkých címerových tobolkách, na ktorých grífy, orli, kamzíci a Ivi sa vypínali, táto včela... Včela v Šariši? Čo tu chce taká bezočivá mucha?

Oddal som balík, hovoriac, že to mladší pán Čapický posiela.

Prevzal, sňal s neho papier; bola to šperková truhlička; otvoriac ju povrchno nazrel do nej.

„Smaragdový klenot,“ a mnul si ruky. „Smaragdový klenot,“ opakoval a oddal úradníkovi, ktorý sedel dnu za ohradou.

Ja som pýtal zpät revers.

„Áno, áno, áno,“ hovoril spevavým hlasom. „Vyhladajte revers, domine Bránik, šperk nechajte len vonku... lebo ho popoludní zase odnesú.“ (Znovu si žmolil ruky a vesele si šnupňul z tabatierky, na ktorej bola tiež jedna včela.) „Slečna Vinkócy z Lastovian má zajtra sobáš.“